

Ekonomik Yaptırımlar ve Uluslararası Ticaretin Silahlaştırılması: Küresel Aktörlerden Örnekler

Economic Sanctions and Weaponization of International Trade: Examples from Global Actors

Veli Ahmet ÇEVİK^a

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi	
Başvuru	5 Nisan 2023
Kabul	4 Kasım 2023
Yayın	13 Kasım 2023
Makale Türü	Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler

Yaptırım,
Ekonomik Yaptırım,
Ekonomik Baskı,
Ticaretin Silahlaştırılması.

ÖZ

Küreselleşme ile birlikte bağlantılılık düzeyi artan toplumlar, uluslararası ticarete birbirine daha bağımlı hale gelmişlerdir. Bu bağımlılık düzeyi dünya barışına katkı sağlarken aynı zamanda uluslararası ticareti kırılgan hale getirmiştir. Günümüzde ülkelerin uluslararası ticarete birbirine asimetric olarak bağımlı olması, ticaretin dış politikada bir araç olarak kullanılmasına da yol açmıştır. Bu araçlardan biri olan yaptırımların tarihi eski Yunan medeniyetlerine kadar uzansa da son yıllarda dünya kamuoyunun gündeminde çok daha sık şekilde yer almaya başlamıştır. Geleneksel yaptırımlardan ve ticaret savaşlarından farklı olarak, ülkelerin hedef ülkeye karşı avantajlı olduğu ticareti silahlaştırarak hem ticari hem de siyasi ilişkilerinde araç olarak kullanması günümüz uluslararası ticaretinin en önemli konularından biri haline gelmiştir. Ticarete konu herhangi bir alanda üstün olan devlet diğer devletlerin kararlarını etkilemek amacıyla ekonomik zorlamaya başvurabilmektedir. Bu çalışmada öncelikle yaptırımların ekonomik ve finansal alanlarda yoğunlaşarak, daha fazla dış politika aracı olarak kullanılması incelenmiştir. Yaptırımlardan istenilen sonuç alınmış olsa da, ilerleyen süreçte hedef aktörler yaptırımlara karşı duyarsız hale gelebilecektir. Ayrıca yaptırımlar her zaman başarıyla sonuçlanmayacaktır. Başarısız olan yaptırımlar istenmeyen durumun daha da şiddetlenmesine yol açabilecektir. İkinci olarak ise karşılıklı ekonomik bağımlılıkların güçlü ticarete sahip ülkeler tarafından ekonomik zorlama yoluyla politika amaçlarına kaldıraç olarak kullanılması incelenmiştir. Karşılıklı bağımlılık küresel ticaretin artmasına ve endüstrilerin uzmanlaşmasına yol açmıştır. Ancak riskleri de beraberinde getirmiştir. Yaptırımlar ve ekonomik zorlamalar, hedef ülkeleri bu riskleri azaltmaya yönlendirmekte ve bu eğilim serbest ticarete zarar vererek ülkeleri korumacılık politikalarına sevk etmektedir.

ARTICLE INFO

Article History	
Received	5 April 2023
Accepted	4 November 2023
Available Online	13 November 2023
Article Type	Research Article

Keywords

Sanction,
Economic Sanction,
Economic Coercion,
Weaponization of Trade.

ABSTRACT

With globalization, the interconnectedness of societies has increased, but they have become more interdependent in international trade. While this level of dependency contributed to world peace, it also made international trade fragile. Today, the asymmetric dependence of countries on each other in international trade has led to the use of trade as a tool in foreign policy. Although the history of sanctions, which is one of these tools, dates back to ancient Greek civilizations, it has started to take place on the agenda of world public opinion more frequently in recent years. Unlike traditional sanctions and trade wars, it has become one of the most important issues of today's international trade, which countries use as a tool in both commercial and political relations by weaponizing the trade that is advantageous against the target country. The state, which is superior in any area subject to trade, can resort to economic coercion in order to influence the decisions of other states. In this study, the use of sanctions as a foreign policy tool, focusing primarily on economic and financial areas, is examined. Even though the desired results have been obtained from the sanctions, target actors may become insensitive to the sanctions in the future. Moreover, sanctions will not always result in success. Failed sanctions may lead to further exacerbation of the undesirable situation. Secondly, the use of mutual economic dependencies by countries with strong trade as leverage for policy purposes through economic coercion was examined. Interdependency has led to increased global trade and specialization of industries. However, it also brought risks. Sanctions and economic pressures direct target countries to reduce these risks, and this tendency harms free trade and leads countries to protectionist policies.

^a Öğr. Gör. Dr., Hitit Üniversitesi, Osmaniye Ömer Derindere MYO., Lojistik Programı, Çorum, E-Posta: veliahmetcevik@hotmail.com, ORCID: https://orcid.org/0000-0003-1981-7275

EXTENDED SUMMARY

In the first quarter of the 21st century, world societies have become more interconnected than ever before throughout history. While this level of hyperconnectivity benefits the easy flows of people, goods, money and ideas, it has also become a system open to a number of shocks. After the 2008 financial crisis, shocks such as the global pandemic, supply chain disruptions, global inflation and the Ukraine war have been obstacles to international trade, which is the driving force in the development of nations. However, there are other reasons for the interruption of international trade. One of these obstacles is sanctions. The asymmetric dependence of countries on each other in international trade has also increased the use of trade as a tool in foreign policy. Sanctions have become an increasingly important foreign policy tool for states after the 1990s. On the other hand, although sanctions are often part of the foreign policy instruments of states and international organizations in modern history, they have been applied many times before or in addition to the use of military force. The severity and destructiveness of the consequences of using military force has led policy makers to seek more harmless alternatives, and sanctions have become the preferred tool as trade is positioned between diplomacy and war. While the annual average number of sanctions imposed in the 2000s was approximately 250, this number nearly doubled between 2010 and 2019, reaching 482.

In this study, especially in recent years, increasing sanctions and weaponization of international trade as a strategic tool have been investigated. Unlike traditional sanctions and trade wars, it has become one of the most important issues of our time that countries use trade, which is advantageous against the target country, as a tool in both their commercial and political relations. In this research, the concept of weaponization of international trade, which is one of the biggest obstacles to international trade, has been examined by using the secondary sources that have been revealed by primary research in the related field.

The literature on the use of international trade as a force or trade sanctions is quite extensive. A large body of work is available as the issue of sanctions requires greater integration of science from Economics, Political Science, Law, Sociology and other disciplines. Albert O. Hirschman, in his book titled *National Power and the Structure of Foreign Trade*, which he wrote in 1945, argued that trade should become a direct source of power because it can become an alternative to war by providing a method of pressure. David Baldwin argues that states can use the economy as a tool in international politics in his book titled *Economic Statecraft*, which was first written in 1985, offers the most extensive analysis in this field. In their book *The Weaponization of Trade: The Great Imbalance of Politics and Economics*, Harding et al. focused on the use of trade as a coercive tool to achieve policy goals and the resulting risks. Farrell and Newman, in their highly influential study *Weaponized Interdependence*, touched on the foundations of interdependence and explained the risks posed by global connections. In their highly influential study, *Weaponized Interdependence*, Farrell and Newman addressed the fundamentals of interdependence and explained the risks posed by global connections.

Through targeted sanctions, certain restrictions are imposed on certain institutions, organizations, members of the political and business world in the targeted country. Banks and financial systems are at the forefront of these institutions and organizations. After the extensive UN sanctions on Iraq, Yugoslavia and Haiti resulted in humanitarian disaster, it encouraged a movement towards more 'targeted' sanctions that could directly achieve political goals by the civilian population without being affected by these sanctions. The US administration targeted a single bank to prevent North Korea's international banking transactions and illegal trade, and financial sanctions emerged. In the following days, the account holders wanted to withdraw their money quickly, the Macau administration stepped in and froze the North Korea-related assets of the relevant bank and took the bank as a trustee. The collapse of the institution created a butterfly effect, and other financial institutions in the world stopped their activities with North Korea, and soon the country was de facto cut off from the global financial system. After Russia invaded Ukraine on February 24, 2022, there was a very serious reaction to Russia from the global public. The West and allied countries have begun to impose targeted sanctions on Russia. More than 35 states, including the USA, EU, UK and Canada, have immobilized the approximately 300 billion dollars of assets of the Russian Central Bank kept outside the country and banned transactions with the Central Bank of Russia.

Economic coercion is positioned between the two main tools of foreign policy, diplomacy and power. Economic coercion sometimes initiates war in situations of great tension, and sometimes accompanies military use. However, economic coercion can also serve as an alternative to war. Economic pressure is used as a foreign policy tool when diplomatic pressure is insufficient or military force or threat of force is not possible or desired. To achieve its political goals, China continues to use state power as an instrument of economic coercion. In the Asia-Pacific geography, Beijing has repeatedly used economic interdependence to impose its political and security interests on the regional states. It is seen that China applies six different methods in cases of economic coercion applied by China to target countries or organizations; Popular boycotts, Administrative discrimination, Empty threats, Legal defensive trade measures, Trade restrictions and Tourism restrictions. In response to South Korea's decision to install THAAD air defense systems in 2016, the Chinese government launched an aggressive campaign of economic retaliation. After South Korean conglomerate Lotte Group accepted a land transfer to the government for THAAD deployment, China forced the conglomerate to close 75 of its 99 stores in China due to alleged fire code and other administrative violations. Pressing Germany to accept Huawei's offer to build its 5G infrastructure, China's ambassador to Germany said, "If Germany were to make a decision that led to Huawei's exclusion from the German market, there will be consequences." The Chinese government can limit the number of Chinese travelers by issuing an official travel ban warning, suspending visa services for a number of reasons, or canceling tour operations, thereby affecting the tourism, accommodation and leisure sectors in the destination country. With economic coercion, the coercive state or organization aims

to change the policies of the target state or company for its own geopolitical or economic benefit. In this way, economic pressure can be used to achieve a different purpose, such as influencing the policy choices of other countries on issues such as communication, energy, human rights or tax.

Sanctions are designed to deprive countries of the economic gains that can be made through trade. The most important battleground of this conflict is not in the air or on the ground, but in the interconnected infrastructure of the global economy such as trade and investment, international law, and the internet. After the downing of the Su-24 type Russian aircraft violating Turkish airspace by Turkish F-16s on November 24, 2015, Russian Foreign Minister Sergey Lavrov advised Russian citizens not to go to Turkey and Russian tourism companies announced that they canceled their tours to Turkey. In the following days, the Russian Tour Operators Association announced that all tour companies canceled their tours of Turkey. Sanction decisions, such as limiting agricultural products imported from Turkey and stopping tourism to Turkey, were approved by Russia. The said sanctions had a significant impact on Turkey's trade with Russia. In response to Russia's invasion of Ukraine, another major sanction imposed by the USA and Europe on Russia targeted the financial infrastructure and removed from the SWIFT system of some Russian financial institutions. SWIFT is a communication system for cross-border payment and payment. Because it plays an important role in global cross-border payments, the SWIFT sanction is called "financial nuclear weapon" in the words of the French finance minister. Payment systems, which are the first of the most important and compulsory transactions of international trade, are carried out with the SWIFT system today.

In global finance, businesses and banks heavily depend on these payment systems to transfer money from one organization to another to manage billions of daily business transactions and facilitate the flow of capital. Today's European Union was born out of the 1951 Coal and Steel Community, which was established with the aim of making war impossible by linking the coal and steel industry in Europe. The more trade volumes between countries increase, the less likely they are to go to war as they become dependent on each other. Polachek and Seigle, in their study, revealed that the doubling of trade between the two countries led to a 20% decrease in wars. However, the increasing interdependence of the world in global trade has made governments and even businesses vulnerable. This vulnerability to other shocks, whether politically or not, has led decision makers to turn to new alternatives.

In this study, the use of sanctions as a foreign policy tool, focusing primarily on economic and financial areas, is examined. While the share of financial sanctions imposed worldwide in the 1950's was around 10%, it increased to 35% in 2021. In the case of the USA, the President Trump era has been the period in which the most sanctions decisions were signed in US history. Some of these sanctions aim to intervene in Iran with economic rather than military means to prevent it from developing nuclear weapons, to put Russia at an economic disadvantage instead of going to war with Russia.

Even though the desired results have been obtained from the sanctions, target actors may become insensitive to the sanctions in the future. Moreover, sanctions will not always result in success. Failed sanctions may lead to further exacerbation of the undesirable situation.

Secondly, the use of mutual economic dependencies by countries with strong trade as leverage for policy purposes through economic coercion was examined. It is seen that China, which is the factory of the world, has used its superiority in trade more intensively as a foreign policy tool in recent years. Interdependency has led to increased global trade and specialization of industries. However, it also brought risks. The intense level of connectivity makes societies vulnerable to targeted threats as well as unintentional dangers such as financial crises and pandemics (Roberts, 2023).

Sanctions and economic pressures direct target countries to reduce these risks, and this tendency harms free trade and leads countries to protectionist policies. As emphasized in The Economist's special report titled "Homeland Economy" in October 2023, protectionist policies will create billions of dollars in losses in the global economy (The Economist, 2023).

1. Giriş

21. yüzyılın ilk çeyreğinde dünya toplumları, tarih boyunca hiç olmadığı kadar birbirine bağlantılı hale gelmiştir. Bu hiper bağlantılılık düzeyi insanların, malların, paranın ve fikirlerin kolay bir şekilde yayılmasına fayda sağlarken, diğer yandan birtakım şoklara açık bir sistem haline gelmiştir. 2008 finansal krizinin ardından küresel salgın, tedarik zinciri kesintileri, küresel enflasyon ve Ukrayna savaşı gibi şoklar ulusların kalkınmasında itici güç olan uluslararası ticaretin önüne engel olarak çıkmıştır. Ancak uluslararası ticaretin kesintiye uğramasının başka sebepleri de mevcuttur. Bu engellerden birisi de yaptırımlardır. Her ne kadar tarihi eski Yunan medeniyetlerine kadar uzansa da ekonomik yaptırımlar son yıllarda dünya kamuoyunun gündeminde çok daha sık şekilde yer almaya başlamıştır. Tek başına ABD tarafından 2009 ve 2020 yılları arasında 8263 adet yaptırım uygulanmış, hatta başkan Trump döneminde her iş gününe dört adet yaptırım kararı ile yaptırım sayısı zirve yapmıştır (Bartlett ve Bae, 2022).

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden bu yana, küresel ticaret benzeri görülmemiş bir hızla büyümüş, 1950'den 2021 yılına kadar dünya ticaretinin hacmi 47 kat, değeri ise 347 artış göstermiştir (WTO, 2022). Uluslararası ticaretin bu kadar artışının nedeni ise yoğun bir karşılıklı bağlantılar ağıdır. Bu bağlantıların faydaları ekonomide büyüme, verimlilikte artış, daha ucuz ve kolay bulunabilir mallar olmuştur. Diğer yandan ise bu bağlantılılık kırılmalıklara yol açmıştır. McKinsey Global Institute (2023) araştırmasına göre küresel ticaretin yaklaşık yüzde 40'ı yoğunlaşmıştır. Bu da ithalatçı ülkelerin dizüstü bilgisayarlar, cep telefonları ve kobalt gibi ihtiyaç duydukları ürünler için üç veya daha az ülkeye bel bağladıkları anlamına gelmektedir. Avrupa'nın enerjisinin yarısından fazlası, Çin'in minerallerinin dörtte biri ve Orta Asya, Doğu Avrupa, Latin Amerika ve Sahra-altı Afrika'nın elektronik ürünlerinin çoğu ithal edilmektedir.

Küreselleşme arttıkça ekonomiler birbirleriyle karmaşık şekilde bağlanmıştır. Finansal olarak dünyanın herhangi bir

noktasındaki bankalar uluslararası mesajlaşma ağlarına bağlanmış, internetle küçük bir işletme dahi küresel pazara açılmış ve bu gelişmeler nedeniyle fiziksel üretim yapan sektörler herhangi bir ticaret engeline zarara uğramaktadırlar (Farrell ve Newman, 2019, s. 47). Ülkelerin uluslararası ticarete birbirine asimetric olarak bağımlı olması, ticaretin dış politikada bir araç olarak kullanılmasını da artırmıştır. Yaptırımlar, 1990'lı yıllardan sonra devletler için giderek daha önemli bir dış politika aracı haline gelmiştir. Diğer yandan yaptırımlar, modern tarihte çoğunlukla devletlerin ve uluslararası örgütlerin dış politika araçlarının bir parçası olsa da, birçok kez askeri güç kullanımından önce veya askeri güce ek olarak uygulanmıştır (Walterskirchen, Mangott ve Wend, 2022, s. 1). Askeri güç uygulamanın sonuçlarının şiddeti ve yıkıcılığı, politika yapıcılarının daha zararsız alternatifler aramasına yol açmış ve ticaret, diplomasi ile savaş arasında yer aldığı için yaptırımlar tercih edilen bir araç haline gelmiştir (Reinsch, 2022). 2000'li yıllardaki uygulanan yaptırım sayıları yıllık ortalama yaklaşık 250 iken, bu sayı 2010 ile 2019 yılları arasında yaklaşık iki katına çıkarak 482 olmuştur (Kirilakha, vd., 2021).

Ticaret yaptırımlarının tarihi özellikle savaş zamanlarındaki en eski uluslararası uygulamalara dayansa da, günümüzde siyasi veya ekonomik olarak avantaj elde etmek için stratejik olarak kullanılmaktadır. 2010 yılında Japonya'nın Çinli bir balıkçı teknisinin kaptanını gözaltına almasının ardından Çin hükümeti, otomobiller, ileri teknoloji askeri ürünler gibi birçok stratejik sektörde kullanılan çok önemli nadir elementlerin Japonya'ya ihracatını engellemiştir (Bradsher, 2010). Rusya'nın Ukrayna'yı işgali nedeniyle Batı'nın yaptırımlarına misilleme olarak Avrupa'ya olan gaz arzını kesmesi ticaretin silahlaştırılmasının son örneği olmuştur.

Bu çalışmada özellikle son yıllarda artan yaptırımların ve uluslararası ticaretin stratejik bir araç olarak silahlaştırılması araştırılmıştır. Geleneksel yaptırımlardan ve ticaret savaşlarından farklı olarak, ülkelerin hedef ülkeye karşı avantajlı olduğu ticareti hem ticari hem de siyasi ilişkilerinde araç olarak kullanması günümüzün en önemli konularından biri haline gelmiştir. Bu araştırma ile ilgili alanda daha önce birincil araştırmalarla ortaya çıkarılmış ikincil kaynaklar kullanılarak, uluslararası ticaretin önündeki en büyük engellerden olan uluslararası ticaretin silahlaştırılması kavramı incelenmiştir. Çalışma ile yaptırımların ve uluslararası ticaretin dış politika ve zorlama aracı olarak nasıl kullanıldığı sorusuna cevap aranmıştır.

1950 ve 2019 yılları arasında uygulanan yaptırım vakalarının %42'si ABD tarafından, %12'si Avrupa Birliği ve %7'si ise Birleşmiş Milletler tarafından uygulanmıştır (Kirilakha vd., 2021). ABD'nin uygulanan yaptırımların yaklaşık yarısından sorumlu olması ve uluslararası ilişkileri ve ekonomik sonuçları etkileme araçlarından biri olan ekonomik yaptırımların en aktif kullanıcısı olması nedeniyle (Kohl, 2021), bu çalışmada da yaptırım bölümü ABD üzerinden analiz edilmiştir. Ekonomik zorlama bölümü ise, 2022 yılında 120'den fazla ülkenin en büyük ticaret ortağı olan (Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, 2022), değer olarak en fazla ihracat gerçekleştiren ve dış ticaret fazlasında lider ülke

olarak bu ticaret üstünlüğünü politika aracı olarak kullanan Çin üzerinden incelenmiştir.

Çalışmanın geri kalanı şu şekilde organize edilmiştir; ikinci bölümde araştırma ile ilgili literatür taraması yapılmış, üçüncü bölümde yaptırımların tarihsel süreçteki uygulamalarına değinilmiş, dördüncü bölümde yaptırımların hedefli yaptırımlara dönüşmesi açıklanmıştır. Beşinci, altıncı ve yedinci bölümde ekonomik zorlama faaliyetleri ile ticaret ve finansın silahlaştırılması, karmaşık tedarik zincirleri ile ekonomilerin birbirine nasıl bağımlı olduğu sunulmuştur. Son bölümde, çalışmanın sonuçları vurgulanmıştır.

2. Literatür Taraması

Uluslararası ticaretin güç olarak kullanılması veya ticaret yaptırımları ile ilgili literatür oldukça geniştir. Yaptırım konusu Ekonomi, Siyaset Bilimi, Hukuk, Sosyoloji ve diğer disiplinlerden gelen bilimin daha fazla entegrasyonunu gerektirdiğinden (Felbermayr vd., 2021), çok fazla sayıda çalışma mevcuttur.

Albert O. Hirschman 1945 yılında yazdığı Ulusal Güç ve Dış Ticaretin Yapısı isimli kitabında ticaretin bir baskı yöntemi sağlayarak savaşa bir alternatif haline gelebilmesi nedeniyle doğrudan bir güç kaynağı haline dönüşmesini ileri sürmüştür (Hirschman, 1980). David Baldwin'ın ilk olarak 1985 yılında yazdığı ve 2020 yılında yeniden basılan ve bu alandaki en geniş incelemeyi sunan Economic Statecraft isimli eserinde devletlerin uluslararası politikada ekonomiyi araç olarak kullanabileceğini savunmaktadır (Baldwin, 2020).

Uluslararası ticaretin silahlaştırılması bağlamında ise özellikle son yıllarda araştırmacılar ilgi göstermeye başlamıştır. Öyle ki silahlaştırılma ile ilişkilendirilen kelimeler artık her şeyle bağlantılı olarak kullanılır hale gelmiştir: ticaretin silahlaştırılması, finansın silahlaştırılması, enerjinin silahlaştırılması, göçün silah olarak kullanılması, hatta Galeotti'nin (2022) Herşeyin Silahlaştırılması isimli kitabında belirttiği gibi hayır kurumlarından hukuka kadar her şeyin silah olarak kullanılması. Çevrimiçi akademik, basın ve ekonomi araştırma veri tabanından alınan verilerle yapılan çalışmaya göre, silahlaştırma kelimesinin kök hali olan "silah"- "weapon" kelimesi 2010 yılında 1,331 kez kullanılırken, bu sayı 2019 yılında neredeyse on katına çıkarak 13,958 olmuştur (Mattson, 2020, s. 252).

Leonard'ın (2016a) editörlüğünü yaptığı Bağlantılılık Savaşları adlı kitapta küreselleşme ile toplumlar birbirine bağlanmış ancak madalyonun diğer yüzünde bu karşılıklı bağımlılığın aynı zamanda yeni kırılmalara da yol açabileceği ileri sürülmüştür. Harding ve Harding (2017), Ticaretin Silahlaştırılması: Siyaset ve Ekonominin Büyük Dengesizliği başlıklı eserlerinde politika amaçlarına ulaşmak için ticaretin zorlayıcı bir araç olarak kullanılması ve bunun sonucunda ortaya çıkacak risklere odaklanmışlardır. Farrell ve Newman (2019) Silahlandırılmış Karşılıklı Bağımlılık başlıklı araştırmalarında karşılıklı bağımlılığın temellerine değinerek küresel bağlantıların ortaya çıkardığı riskleri açıklamışlardır. Mulder (2022) çalışmasında yaptırımların tarihini inceleyerek yaptırımların tek başına askeri müdahaleleri durdurma yeteneğini ve ekonomik baskının siyasi sonuçları nasıl şekillendirdiğini ortaya çıkarmıştır.

Demarais (2022) ise çalışmasında bir politika aracı olarak yaptırımların etkinliğini ve uzun vadeli uygulanabilirliğini eleştirel bir şekilde incelemektedir.

Literatür incelendiğinde de görüleceği üzere, genel olarak yaptırımlar ve ekonomik gücün dış politikada kaldıraç olarak kullanılması ayrı ayrı araştırmalarla ortaya koyulmuştur. Bu çalışmada, dünyanın en büyük iki ekonomik gücünün kendi aralarında ve üçüncü aktörlere uyguladıkları yaptırımların ekonomik ve finansal alanlarda yoğunlaşmasını ve bu yaptırımların daha fazla dış politika aracı olarak kullanılmasını, ikinci olarak da karşılıklı ekonomik bağımlılıkların güçlü ticarete sahip ülkeler tarafından ekonomik zorlama yoluyla politika amaçlarına kaldıraç olarak kullanılmalarını bütünsel açıdan inceleyen bir

çalışma olarak iki yönden sosyal bilimler literatürüne katkı sağlaması beklenmektedir.

3. Ambargodan Yaptırıma

Son yirmi yılda ABD ve Avrupa Birliği'nin çeşitli ülkelere uyguladığı veya uygulamaya hazırlandığı yaptırımlara ilişkin haberler gazetelerde veya sosyal medyada sıkça yer almıştır. Özellikle 2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesiyle başlayan süreçte ABD ve AB'nin Rusya'ya uyguladığı yaptırımlarda ve aynı siyasi gerilimin devamı niteliğinde olan Rusya'nın 2022 yılı Şubat'ında Ukrayna'ya savaş açmasıyla yaptırım uygulayan devlet sayısı ve yaptırım hedeflerinde artış yaşanmıştır.

Tablo 1. Yaptırım Çeşitleri

Ticaret		Sermaye	
Ambargo	İhracat yasağı, bazen tüm ticaretin yasaklanması anlamına gelir.	Mal Varlıklarının Dondurulması	Hedef ülkenin sahip olduğu banka hesaplarına veya diğer finansal varlıklara erişimin engellenmesi.
Boykot	İthalat yasağı.	İthalat ve İhracat Kontrolleri	Bir ülkeye kimin hangi amaçlarla ne kadar sermaye aktarabileceğine ilişkin kısıtlamalar.
Tarife Artışı	Hedef devlet(ler)den yapılan ithalat üzerindeki vergilerde artış.	Yardımların Askıya Alınması	Yardım transferlerinin azaltılması, sonlandırılması veya yavaşlatılması.
Tarife Ayrımı	Hedef ülkelerden yapılan ithalatlar, diğer ülkelerden yapılan ithalatlara göre daha az olumlu muamele görebilir.	Kamulaştırma	Hedef devlete ait mülkün mülkiyetine el konulması.
En Çok Kayrılan Ülke Kuralı'ndan Ayrılma	Bir ülkeden yapılan ithalata, herhangi bir ülkeden yapılan benzer ithalatlar kadar olumlu muamele edilmesinin durdurulması.	Vergilendirme	Hedef devletin varlıkları ayrımcı bir şekilde vergilendirilebilir.
Kara Listeye Alma	Hedef ülke ile ticaret yapan firmalarla iş yapma yasağı.	Uluslararası Kuruluşlardan Gelecek Ödemelere Stopaj	Geçmişte kararlaştırılan mali yükümlülüklerin ödenmemesi, geç ödenmesi veya azaltılmış ödemesi.
Kota	Belirli ithalat veya ihracat üzerindeki miktar kısıtlamaları.	Yukarıdakilerden Biri ile Tehdit	Hedefin belirli davranış biçimlerine bağlı olarak yukarıdaki tekniklerden herhangi birinin kullanılması.
Lisans İptali	Belirli malları ithal veya ihraç etme iznini reddetmek.		
Damping	İhracatın kasıtlı olarak üretim maliyetinin altındaki fiyatlarla satılması.		
Önleyici Satın Alma	Hedef ülkeyi mahrum bırakmak için bir malın satın alınması.		
Yukarıdakilerden Biri ile Tehdit	Hedefin belirli davranış biçimlerine bağlı olarak yukarıdaki tekniklerden herhangi birinin kullanılması.		

Kaynak: Baldwin, 2020.

Yaptırımlar, devletlerin ve BM ve AB gibi hükümetler arası örgütlerin, hedef aktörün tartışmalı bir eylemi gerçekleştirmesini önlemek veya böyle bir adım atılmışsa bunu iptal etmek için ekonomik maliyetler yüklediği standart bir dış politika aracıdır (Weber ve Schneider, 2020, s. 2). Başka bir ifade ile yaptırım kavramı, hedef devletleri belirli politikaları veya önerilen yönlerde davranışları değiştirmeye zorlamak için devletlerarasındaki olağan ilişkilerin geçici olarak feshedilmesi olarak tanımlanabilir (Tostensen ve Bull, 2002, s. 374).

Yaptırımların amacı, yaptırım hedefinin davranışını değiştirmesine yetecek kadar zahmetli zorluk ya da "acı" yaratmaktır (Nephew, 2017). Tablo 1'deki ticaret ve sermayeye yönelik uygulanabilecek yaptırım araçları ile hedef aktöre birtakım zorluklar yaşatarak, hedefin davranışını değiştirmesi beklenmektedir.

Uluslararası yaptırımlar özellikle son yıllarda küresel kamuoyunda popüler olsa da yaptırımların tarihi milattan önceye kadar uzanmaktadır. Antik Yunanlılardan

günümüze ekonomik yaptırımlar, dönemin en güçlü uluslarının hem ticaret faaliyetlerinde hem de diğer uluslarla olan siyasi ilişkilerinde zorlayıcı dış politika araçları olarak kullanılmıştır.

3.1. Megara Kararnamesi

Megara ile Atina İmparatorluğu arasındaki tüm ticareti yasaklayan Megara Kararnamesi (MÖ 432), siyasi amaçlar için ekonomik araçlara başvurma en eski örneklerinden birini sunar. Peloponez Savaşı olarak da bilinen çatışmadan önce Atina tarafından yakındaki bir şehir devleti olan Megara'ya karşı ekonomik yaptırım uygulanmıştır (Bodenchak, 2019, s. 2). Megara Kararnamesi Sparta Krallığı ile ittifakı nedeniyle Megara ulusuna karşı ekonomik bir yaptırımdır. Atina yaptırımları, Megaralıların Atina limanlarına ve pazar yerlerine girişini kısıtlamıştır (Gomes-Abreu, 2020, s. 173).

3.2. Napolyon Savaşları ve Kıta Ablukası

Birçok tarihiye göre, modern tarihin ilk yaptırımları 19. yüzyılın başlarındaki Napolyon Savaşları sırasında uygulanmıştır. 1806'da Fransız imparatoru Napolyon, Britanya ekonomisini çökertmek amacıyla İngiliz ticaretine ambargo koymuştur. Napolyon Savaşları alışılmadık derecede uzun ve kanlı olmasının yanında aslında bir ekonomik savaştır. Kasım 1806 tarihli Berlin Kararnamesi ile Fransa'nın kontrol ettiği veya ittifak kurduğu Avrupa ülkelerinde İngiliz üretimi malların ithalatı yasaklanmış ve İngilizlerle ilişkiler kesilmiştir. Napolyon, İngiliz ekonomisini ihracat gelirlerinden mahrum bırakmayı amaçlamıştır (O'rourke, 2007, s. 8). Bu dönemdeki yaptırımlara en iyi bilinen örnek olan Kıta Ablukası'na göre İngiltere'den gelen gemiler, dünyanın dört bir yanındaki Fransız kontrolündeki limanlarda ve kolonilerde kargo indiremez veya yolcu indiremezdi. 18. yüzyılda Avrupa ekonomisi dışa dönük ve deniz aşırı pazarlara yönelik olduğundan tüm önemli endüstriler büyük ölçüde ihracata bağımlıydı. Napolyon savaşları sırasında ve özellikle Kıta Ablukası ile en çok ihracata dayalı sanayiler zarar görmüş ve sanayinin deniz kıyısından Batı Avrupa'nın merkezine doğru kaymasına yol açmıştır. Denizcilik sektörünün çöküşü ile sahil bölgelerinde bulunan birçok endüstri gerilemiş veya çökmüş ve bu tür bölgeler yeni endüstrilerin yükselişinden faydalanamamıştır. Dahası, İngilizler deniz aşırı pazarları ele geçirmiştir. Dolayısıyla, Napolyon savaşları çoğu Avrupa endüstrisini içe dönük hale getirerek ulusal pazarlara yönelmesine neden olmuştur (Crouzet, 1964, s. 587).

3.3. Milletler Cemiyeti'nin İtalya'ya İhracat Ambargosu

İtalya, 1935 yılının Ekim ayında Etiyopya'yı işgal ettiğinde, Milletler Cemiyeti, Misakının 16. Maddesi uyarınca, İtalyan ürünlerini boykot ve sınırlı bir ambargodan oluşan ekonomik yaptırımlar uygulamıştır. İtalya'ya yaklaşık kırk devlet tarafından ekonomik ve mali yaptırımlar uygulanmıştır. Bu yaptırımlar, İtalya'dan mal ithal etmeyi reddetmede olduğu gibi hem dolaylı hem de doğrudandı. Doğrudan yaptırımlar, belirli malların İtalya'ya ihracatını yasaklamış ve bu yasakların kapsamının aşamalı olarak artırılması amaçlanmıştır. Kasım ayından sonraki ikinci aşama, İtalya üzerindeki etkisi bakımından en önemli ve dünya kamuoyuna göre en dikkat çekici emtia olan petrol ve diğer önemli mallara ambargo uygulamaktır (Baer, 1973, s. 167).

Yaptırımların birincil amacı, İtalya'nın Habeşistan'a saldırmasını durdurmak ve Rodezya'yı yasal hale getirmektir (Barber, 1979, s. 370).

Yaptırımlar şunlardan oluşuyordu (Ristuccia, 2000, s. 87):

- Hem İtalya'ya hem de Etiyopya'ya silah ticaretinin yasaklanması,
- Milletler Cemiyeti üyeleri ile İtalya arasındaki mali işlemlerin yasaklanması,
- İtalya'dan sevkedilen tüm malların (altın veya gümüş külçe ve madeni para dışında) veya İtalyan mallarının Üye Devletlerin topraklarına ithalatının yasaklanması,
- Belirli sayıda eşyanın İtalya'ya ve kolonilerine ihraç edilmesinin veya yeniden ihraç edilmesinin yasaklanması,
- İtalya ile tüm ikili takas anlaşmalarının askıya alınması.

İtalya 9 Ekim 1935'te Cemiyet tarafından saldırgan ilan edilmiş, ekonomik yaptırımlar ise 19 Ekim'de kabul edilmiş ancak 18 Kasım'a kadar uygulanmamıştır. Gecikmenin yanı sıra Cemiyet üyeleri ile Sözleşmeyi çiğneyen devlet arasındaki tüm ticari veya mali ilişkileri de kapsamamıştır (Bonn, 1936, s. 354). Her ne kadar yaptırımlar uygulansa da, bu yaptırımlardan sonuç alınamamış ve İtalya Habeşistan'ı işgal etmiştir. Cemiyet üyesi ülkelerin yaptırımlara konu olan bazı sektörlerindeki şikâyetler, ülkelerin İtalya ile olan ilişkilerini devam ettirme ve dönemin jeopolitik şartlarının gereği olarak izlenen politikalar nedeniyle yaptırımlar başarısız olmuştur. Yaptırımların başarıya ulaşmama nedenleri aşağıdaki şekilde açıklanabilir (Bonn, 1936; Taubenfeld ve Taubenfeld, 1964):

- Birbirleriyle olan normal ticari ilişkileri dostça olmayan Cemiyet üyelerinin, üçüncü bir devlete karşı ortak bir ekonomi politikası geliştirememeleri,
- Üyelerin, ulusal çıkarlarını kolektif çıkarların üstünde görmeye devam etmeleri,
- İtalya'nın Habeşistan'ı işgalini açıkça ilan etmesine rağmen yaptırımların yürürlüğe girmesinin gecikmesi,
- Tüm Cemiyet Üyelerinin, özellikle de İtalya'nın komşuları Fransa, Avusturya ve Macaristan'ın benimsenen önlemlere tam uyumunun sağlanamaması,
- Cemiyet'e üye olmayan devletlerin, özellikle Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya tarafından İtalya'ya ticaretin devam etmesidir.

Milletler Cemiyeti üyelerinin kolektif olarak destek vermemeleri sonucunda ambargonun başarıya ulaşmaması, uluslararası kamuoyunu şok etmiş, uluslararası diplomasiye ve çok taraflı ekonomik yaptırımların etkinliğine karşı derin bir güvensizlik hissedilmiştir. Bu güvensizlik ve hayal kırıklığı, ekonomik savaş üzerine teorik çalışmalara yansımış ve onlarca yıl sürmüştür.

3.4. ABD'nin 1941 Japonya Yaptırımı

2. Dünya Savaşı yıllarında herhangi bir savaşın en önemli nedenlerinden ikisi Japonya'nın da büyük ölçüde ithalatına bağımlı olduğu çelik ve petroldür. 1930'ların başlarında Japonya'nın ham petrolünün ve rafine edilmiş stoklarının yaklaşık %80'i ABD'den ithal edilmekteydi ve hatta Pearl Harbor'a saldıran uçakların ve onları Pasifik boyunca taşıyan uçak gemilerinin Amerikan yakıtıyla çalıştığı tahmin edilmektedir (Herzog, 1966, s. 317). Büyük ölçüde ABD petrol ithalatına bağımlı olan Japonya, Çin'ini işgalinden kısa bir süre önce petrol ve ekipman stoklamaya başlamış ve buna cevaben ABD hükümeti, Japonya'ya yapılan petrol ihracatını kontrol altına almak için 1941 yılının ortalarında ambargo uygulayarak petrol arzını ciddi şekilde kesmiştir (cfr.org, y.y.). Uygulanan petrol ambargosu krizi kontrol altına almak yerine hızlandırmış ve ambargodan beş ay sonra Japonya Pearl Harbor'a saldırmıştır.

3.5. Birleşmiş Milletler Şartı

Tarihte yaptırımların ortak bir dayanağı yoktu ancak yakın tarihteki yaptırımların yasal temelini Birleşmiş Milletler Şartı'nın 41. Madde'si oluşturmaktadır. İlgili maddede, uluslararası barış ve güvenliğin korunması için BM Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) kullanabileceği önlemler açıkça belirtilmiştir. BM Şartı'nın 25. maddesi uyarınca da

üye devletler, yaptırım kararları da dahil olmak üzere BMGK tarafından alınan kararları uygulamakla yükümlüdür. BMGK, BM Şartı'nın VII. Bölümü uyarınca uluslararası barış ve güvenliği korumak veya yeniden tesis etmek için harekete geçebilir. 41. Madde kapsamındaki yaptırım tedbirleri, silahlı kuvvet kullanımını içermeyen çok çeşitli uygulama seçeneklerini kapsamaktadır (Birleşmiş Milletler, 1945):

(BM Şartı, VII. Bölüm, Madde 41)

“Madde 41: *Güvenlik Konseyi, kararlarını yürütmek için silahlı kuvvet kullanımını içermeyen ne gibi önlemler alınması gerektiğini kararlaştırabilir ve Birleşmiş Milletler üyelerini bu önlemleri uygulamaya çağırabilir. Bu önlemler, ekonomik ilişkilerin ve demiryolu, deniz, hava, posta, telgraf, radyo ve diğer iletişim ve ulaştırma araçlarının tümüyle ya da bir bölümüyle kesintiye uğratılmasını, diplomatik ilişkilerin kesilmesini içerebilir.*”

BM tarafından ilk yaptırım rejimi 1966'da bugün Zimbabve olarak bilinen Güney Rodezya'ya uygulanmıştır. 2023 yılı itibarıyla, çatışmaların siyasi olarak çözülmesini, nükleer silahların yayılmasının önlenmesini ve terörle mücadeleyi desteklemeye odaklanan 14 yaptırım rejimi devam etmektedir.

Çoğunlukla ekonomik olmayan nedenlerle uygulanan ve amacı ticareti kısıtlamak olan ekonomik yaptırımlar, temel amacı ticareti serbestleştirmek olan Dünya Ticaret Örgütü'nün yükümlülükleriyle çelişmektedir. Bununla birlikte, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) Madde XXI (“güvenlik istisnaları”), DTÖ Üyelerinin belirli durumlarda yaptırım uygulamasına açıkça izin vermektedir.

Madde XXI, Güvenlikle İlgili İstisnalar (WTO, 1994);

Bu Anlaşmada hiçbir hüküm:

- bir Üyenin, kendi güvenliğiyle ilgili menfaatlerine aykırı olduğunu düşündüğü bir bilgiyi açıklaması gerektiği veya*
- herhangi bir üyeyi aşağıdaki durumlarla bağlantılı olan kendi güvenliğiyle ilgili menfaatlerinin korunması için gerekli olduğunu düşündüğü tedbirleri almaktan alıkoyacağı;*
 - sürekli ordu kurulması amacıyla doğrudan doğruya veya dolaylı olarak gerçekleştirilen hizmet arzıyla;*
 - parçalanabilen ve parlayabilen maddelerle veya bunlardan türetilen maddelerle;*
 - uluslararası ilişkilerde savaş zamanı veya diğer olağanüstü durumlarla; veya*
- herhangi bir Üye'yi Birleşmiş Milletler Şartı altında uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülmesi için gerekli olan yükümlülüklerin yerine getirilmesi konusunda harekete geçmekten alıkoyacağı şeklinde yorumlanamaz.*

3.6. ABD'nin İran Yaptırımı

1979 yılındaki İran devrimine kadar ABD, İran'ın en önemli ticaret ortaklarından birisi olmuştur. İran devriminden bir yıl öncesinde, İran'ın ithalatındaki %16 pay ile ABD, İran'ın en büyük ikinci ihracatçısı konumundadır. Ancak devrim gösterileri sırasında ABD

Büyükelçiliği yerleşkesindeki 52 Amerikalının rehin alınmasıyla Rehine Krizi patlak vermiş ve iki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler bozulmuştur. ABD, rehin alınan kendi vatandaşlarını kurtarmak için İran'a karşı bir dizi ekonomik önlem ve yaptırım başlatmıştır (Torbat, 2005, s. 409). 1979'dan 2002'ye kadar 19 farklı tarihte yaptırım ve kısıtlama uygulamıştır.

2000'li yılların başından itibaren ABD, terörizmi ve kitle imha silahlarının yayılmasını desteklediği için İran'a karşı sınırlı yaptırımlar uygulamıştır. 2003 yılında, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA), İran'da ilan edilmemiş nükleer tesislerin varlığını doğrulamasının ardından, uluslararası toplumdaki tepkiler üzerine İran nükleer programını dondurmaya kabul etmiştir. Ancak 2005 yılında Tahran nükleer programı yeniden etkinleştirmiştir. Bu kararın ardından 2006 ve 2012 yılları arasında, BM, ABD ve AB, çok taraflı bir uluslararası çabayla nükleer programını askıya almak amacıyla İran'a bir dizi yeni yaptırım uygulamıştır (Ghasseminejad ve Jahan-Parvar, 2021, s. 604).

2012 yılında ABD ve Avrupa, İran'a mali yaptırımlar uygulayarak dört seçkin İran bankasını uluslararası ödemelerde önemli bir rol oynayan ve sınır ötesi ödemeler için bir iletişim sistemi olan SWIFT sisteminden çıkarmıştır (Xu ve Xiong, 2022, s. 258). Yaptırımlarla birlikte İran ekonomisi 2012'de çift haneli enflasyon ve derin bir durgunlukla karşı karşıya kalmıştır. 2012-2015 yılları arasında AB ve ABD tarafından İran'a uygulanan ekonomik yaptırımların etkilerini inceleyen Ghomi (2021), yaptırımların İran'ın reel GSYİH'sında ilk yılda %12,5 ve yaptırımların uygulanmasından 4 yıl sonra yaklaşık %19,1 düşüşe neden olduğunu ortaya çıkarmıştır.

4. Hedefli Yaptırımlar

Hedefli yaptırımlar ile hedeflenen ülkedeki belirli kurum, kuruluş, siyaset ve iş dünyası mensuplarına birtakım kısıtlamalar getirilmektedir. Bu kurum ve kuruluşların başında ise bankalar ve finans sistemleri bulunmaktadır.

BM, Irak, Yugoslavya ve Haiti'ye uygulanan kapsamlı yaptırımların insani felaketle sonuçlanmasının ardından sivil halkın bu yaptırımlardan etkilenmeden doğrudan siyasi hedeflere ulaşabilecek daha 'hedefli' yaptırımlara yönelik bir hareketi teşvik etmiştir (Biersteker ve Hudáková, 2021, s. 108). Yaptırımların meşruiyet krizine yanıt olarak, BMGK'nın daimi üyeleri, “gelecekteki herhangi bir yaptırım rejiminin, yaptırımların hedeflenen ülkelerin en savunmasız kesimleri üzerindeki istenmeyen olumsuz yan etkilerini en aza indirecek şekilde yönlendirilmesi gerektiğini” kabul etmişlerdir (Portela, 2018, s. 8).

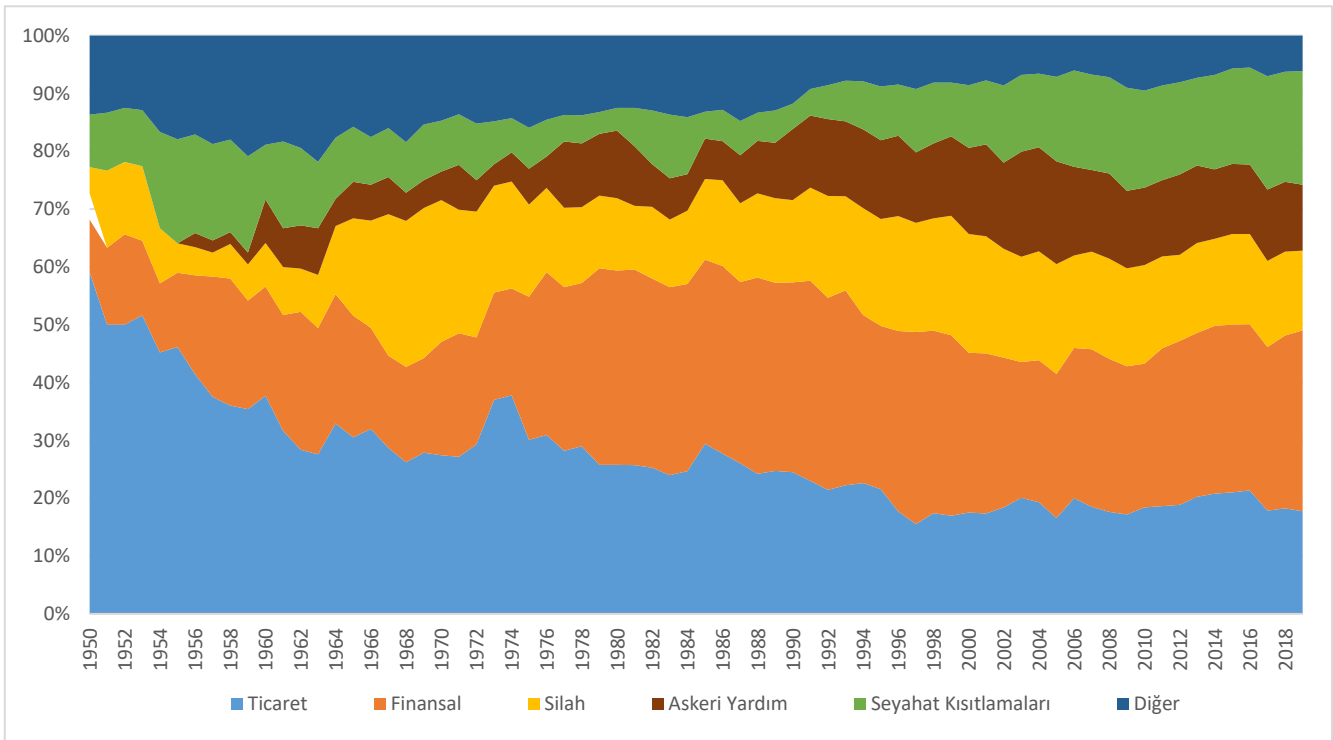
ABD tarafından 1950'li yıllarda yaptırımlardan sorumlu bir devlet birimi oluşturulmasına karar verilmiş ve ABD Hazine Bakanlığı Yabancı Varlık Kontrol Ofisi (OFAC) kurulmuştur (U.S. Department of the Treasury, 2006). BM tarafından uygulanan yaptırımların sivil halka verdiği yıkıcı etkinin farkında olan OFAC, 2000'lerin başında genel ticaret ambargolarının yerine yaptırımların ilgili kişi veya kurumları hedef alması üzerine çalışmaya başlamıştır. O yıllarda OFAC, yaptırımları ihlal eden çok sayıda önemsiz ihlalcıyı yakalamayı amaçlayan ve genellikle küçük çaplı sivil cezalara yol açan bir “avlanma” stratejisi kullanmıştır (Early ve Peterson, 2022, s. 9). 2003 yılında, OFAC Makao'da Banco Delta Asia adında bir bankanın Kuzey

Kore bağlantılı çok sayıda işlem gerçekleştirdiğini tespit etmiştir. Detaylı bir incelemenin ardından Kuzey Kore yönetiminin, Banco Delta Asia'yı yurtdışında yasadışı ticaret yapmak ve yurtdışındaki yasadışı kazançları tekrar Kuzey Kore'ye transfer etmek için kullandığı sonucuna varmıştır. ABD yönetimi Kuzey Kore'nin uluslararası bankacılık işlemleri ile yasadışı ticareti önlemek için tek bir bankayı hedef almış ve mali yaptırımlar ortaya çıkmıştır (Demarais, 2022, s. 37). Sonraki günlerde, hesap sahipleri hızlı bir şekilde paralarını çekmek istemişler, Makao idaresi devreye girerek ilgili bankanın Kuzey Kore ile ilişkili varlıklarını dondurarak bankayı kayyuma almıştır. Kurumun çöküşü adeta kelebek etkisi yaratmış dünyadaki diğer finans kuruluşları Kuzey Kore ile faaliyetlerini durdurmuşlar ve kısa süre sonra, ülke fiilen küresel finansal sistemden kopmuştur.

24 Şubat 2022 tarihinde Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesinin ardından, Rusya'ya küresel kamuoyundan çok ciddi tepki gelmiştir. İşgalin başlamasının ardından bir hafta bile geçmeden 2 Mart 2022 tarihinde Rusya'nın Ukrayna'daki askeri operasyonlarına derhal son vermesini talep eden Birleşmiş Milletler kararı 37 çekimsiz ve 5 aleyhte oyla 141 ülke tarafından Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir (UN., 2022). Batı ve müttefik ülkeler Rusya'ya hedefli yaptırımlar uygulamaya başlamışlardır. ABD, AB, İngiltere ve Kanada'nın da aralarında bulunduğu 35'ten fazla devlet, Rusya Merkez Bankası'nın ülke dışında tuttuğu yaklaşık 300 milyar dolarlık varlığını hareketsiz hale getirerek, Rusya Merkez Bankası ile işlemleri yasaklamıştır. 17 Mart 2022 tarihinde G7 ülkeleri ve Avrupa Komisyonu Üyeleri'nden maliye, adalet, içişleri ve ticaret bakanlarının aralarında bulunduğu bir komisyon toplanarak Rus Elitleri, Vekilleri ve Oligarkları (REPO) Görev Gücü'nün kurulduğunu açıklamışlardır. Söz konusu görev gücü amaçlarını;

“Rusya'nın Ukrayna'yı kasıtlı, haksız ve sebepsiz işgali ile bağlantılı olarak yaptırım uygulanan kişi ve kuruluşların varlıklarını bulmak, kısıtlamak, dondurmak, el koymak ve uygun olduğunda müsadere etmek veya malvarlıklarına el koymak için mevcut tüm yasal adımları atmak.” olarak duyurmuştur (U.S. Department of Justice, 2022). ABD, Rusya'nın en büyük iki ticari bankası olan Sberbank ile Alfa Bank ve çok sayıda oligark ile birlikte Devlet Başkanı Putin'e yakın diğer seçkinlere yaptırım uygulamıştır. ABD ve AB ayrıca yedi büyük Rus bankasının (Bank Otkritie, Novikombank, Promsvyazbank, Rossiya Bank, Sovcombank, VEB, VTB) dünya çapında para transferini kolaylaştıran finansal iletişim sistemi olan swift'i kullanmasını da engellemiştir. Fransa maliye bakanı Bruno Le Maire, swift yasağını “mali nükleer silah” olarak nitelendirmiştir (Comfort, 2022). Ticaretle ilgili yaptırımlar olarak, elektronik, telekomünikasyon, havacılık ve petrol rafinerisi gibi endüstrilerde kullanılan yüksek teknoloji ürünleri ve bileşenleri de dahil olmak üzere stratejik malların Rusya'ya ihracatı yasaklanarak, Rusya'nın kilit teknolojilere ve endüstriyel girdilere erişimi engellemiştir (U.S. Department of State, 2022).

Son yirmi yılda ABD, Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler ve Kanada'nın toplamından daha fazla yaptırım uygulamıştır (Oxford Analytica, 2021). 2017 ve 2020 yılları arasındaki Donald J. Trump yönetiminde 3.900'den fazla farklı yaptırım eylemi gerçekleştirilmiştir. Daha önceki hiçbir yönetim yılda 700 yaptırım eylemini aşmamış, ikiye dönem başkanlık yapan George W. Bush ve Barack Obama'nın yönetimleri zamanında uygulanan yaptırımların yaklaşık iki katı kadar yaptırım Trump döneminde uygulanmıştır. Her iş gününde ortalama dört yaptırım kararı imzalanmıştır (Wadhams ve Mohsin, 2020).

Şekil 1. 1950 ile 2019 yılları Arasında Devletler ve Aktörler Tarafından Uygulanan Yaptırımların Türlerine Göre Dağılımı

Kaynak: Kirilakha ve diğerleri, 2021.

Kapsamlı yaptırımlar hedef ülkedeki sivil nüfusu veya diğer unsurları ayırım gözetmeksizin etkilediği için hedefli yaptırımlar, çok farklı alanlarda uygulanabilmektedir (Jentleson, 2022):

- Ticaret: Hedef ülkelere ihracat ambargoları ve hedef ülkelerden ithalat bojkotları,
- Finans: Yaptırım uygulayan devletin mali sistemlerinde tutulan varlıkların dondurulması, ticari bankacılık işlemlerinin sınırlandırılması veya yasaklanması ve hedef ülkede yatırımın sınırlandırılması veya yasaklanması;
- Dış yardım: Yaptırım uygulayan devletin istediği şartlar sağlanmadıkça ekonomik, askeri ve diğer hükümetler arası yardımların sınırlandırılması veya sonlandırılması;
- Seyahat: Yaptırım uygulanan devletin vatandaşlarının, yaptırımı uygulayan devlete seyahatini yasaklamak ve vatandaşlarının hedef devlete seyahatini kısıtlamak;
- Spor: Yaptırım uygulanan devletin sporcularının uluslararası sporlar müsabakalarından men edilmesi;
- Kültürel: Sanatçıların ve kültür faaliyetlerinde bulunanların hedef devletten yasaklanması.

Şekil 1’de 1950’den 2019 yılına kadar uygulanan yaptırımların dağılımı gösterilmiştir. Finansal yaptırımların payı son yıllarda ciddi bir artış göstermiştir. Bu artışın nedeni, yaptırımların daha dar alanda, ilgili kurum ve kuruluşlara yönelik uygulanmasıdır. Geçmişteki kapsamlı yaptırımlar sivil halkı olumsuz etkileyerek büyük bir insanlık krizine yol açmıştır. Yaptırım uygulayan devletler, hedef ülkenin vatandaşlarına zarar vermeden veya üçüncü ülkelerle olan ticari ilişkilerini tehlikeye atmadan sorumlu tarafları doğrudan cezalandırmak için ilgili kurum, kuruluş ve bireylere finansal yaptırım uygulamayı tercih etmektedirler.

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra, ekonomik yaptırımlar sadece düşmanlara karşı değil, aynı zamanda müttefikleri ikna etmek için de bir araç haline gelmiştir. 1956 yılında İsrail, İngiltere ve Fransa, Süveyş Kanalı’nın kontrolünü ele geçirmek için Mısır’a saldırdıklarında, ABD üç müttefikini durdurmak için, ABD’nin mali yardımını ve petrol arzını kaldırma tehdidinde bulunmuştur. Tasarlanan yaptırımlar saldırıyı sonlandırmaya zorlamış ve nihayetinde İngiltere, Fransa ve İsrail askerlerini geri çekmiştir. (Zarate, 2013, s. 5)

5. Ekonomik Zorlama

Ekonomik baskı, dış politikanın iki ana aracı olan diplomasi ve güç arasında konumlanmaktadır. Ekonomik zorlama bazen büyük gerilim durumlarında savaşı başlatırken bazı zamanlarda ise askeri kullanıma eşlik edebilir. Ancak, ekonomik zorlama da savaşa bir alternatif olarak hizmet edebilmektedir. Diplomatik baskının yetersiz olduğu veya askeri gücün ya da güç tehdidinin mümkün olmadığı veya istenmediği durumlarda ekonomik baskı bir dış politika aracı olarak kullanılmaktadır (Weintraub, 1981, s. 24). Başka bir ifadeyle, bir devlet tarafından, politika tavizi elde etmek amacıyla bir devlete veya kuruluşa ekonomik maliyetlerin tehdit veya fiilen dayatılmasına ekonomik zorlama denilmektedir (Cooper, 2021, s. 2).

8 Aralık 2021 tarihinde Avrupa Komisyonu, Birliğin ve Üye Devletlerin üçüncü ülkelerin ekonomik

zorlamalarından korunmasına ilişkin bir yönetmelik teklifi yayınlamıştır. Bu yönetmelik teklifindeki tanıma göre ekonomik zorlama, üçüncü bir ülkenin, Avrupa Birliği’ne veya birliğe üye bir devlete karşı, ticareti veya yatırımı etkileyen önlemler uygulayarak veya uygulama tehdidinde bulunarak Birlik veya Üye Devlete belirli bir politika seçimi yapması için baskı yapmaya çalıştığı bir durumu ifade etmektedir (European Commission, 2021) .

Politika yapımcılar genellikle dış politika hedeflerine ulaşmak için baskı kullanırlar. Bu baskı birçok şekilde olabilir (Weintraub, 1981):

- Tek taraflı veya çok taraflı,
- Askeri, siyasi veya ekonomik,
- Açık veya kamuya açıklanmamış,
- Tehditler veya gerçek baskı kullanımı,
- Pozitif veya olumsuz,

Ekonomik zorlama, bir veya daha fazla gönderen devletin hedef ülke açıkça belirtilmiş bir talebi kabul etmedikçe, hedef devletle ekonomik ilişkiyi bozma tehdidi veya eylemi olarak tanımlanmaktadır (Drezner, 2003, s. 643). Örneğin günümüzde ekonomik zorlama faaliyetlerini dış politika aracı olarak en fazla kullanan ülkelerden biri olan Çin için bu yeni bir olgu değildir. Tarih boyunca Çinli liderler, yabancı hükümetlerle daha yakın ilişki kurmak ve Çin nüfuzunu ilerletmek için hediyelerden kredi ve yatırım vaadine kadar değişen ekonomik teşvikler kullanmışlardır. Yaklaşık 2000 yıl önce, Han Hanedanlığındaki üst düzey bir yönetici, Çin sınırlarındaki toplumlara Çin’in idaresi altına girmeleri için “Beş Yem” verilmesini tavsiye etmiştir. Bu tavsiyeler arasında “özenle hazırlanmış giysiler ve arabalar”, “iyi yemekler”, “ büyük binalar” ve Çin imparatoruna boyun eğdirmek için başka cazip teklifler de bulunmaktadır (Kissinger, 2015, s. 215).

Siyasi amaçlarına ulaşmak için Çin, devlet gücünü ekonomik zorlama aracı haline getirmeye devam etmektedir. Asya-Pasifik coğrafyasında Pekin, bölge devletlerine siyasi ve güvenlik çıkarlarını kabul ettirmek için ekonomik karşılıklı bağımlılığı defalarca kullanmıştır (Ernst, 2020).

Çin tarafından hedef ülkelere veya kuruluşlara uygulanan ekonomik zorlama vakalarında, Çin’in altı farklı yöntem uyguladığı görülmektedir (Adachi, Brown ve Zenglein, 2022).

Popüler bojkotlar: Çinli yetkililerin, devlet medyasının veya sosyal medyanın hedef göstermesiyle yabancı ülkelerin markalarının satışlarına engel olunmuştur. Çin’in Avustralya büyükelçisinin iki ülke arasındaki ilişkilerin bozulması durumunda, Çin halkının Avustralya şaraplarını ve bifteğini tüketmeyeceğini ifade etmesi popüler bojkotları başlatabileceğinin işareti olmuştur. İsveçli giyim şirketi H&M tarafından Eylül 2020’de Sincan özerk bölgesindeki zorla çalıştırma raporlarına ilişkin “derin endişeleri”ni ve bölgedeki yetiştiricilerden pamuk almayı durdurduğunu doğrulayan bir açıklamanın ekran görüntüleri Çin sosyal medyasında yayılmıştır. Bu haberlerle birlikte bojkot çağrıları gelmiş ve H&M ürünleri kısa süre sonra Çin’in en popüler e-ticaret platformlarından kaybolmuştur. Devlet yayın kuruluşu CCTV tarafından H&M şirketi eleştirilmiş ve “yanlış eyleminin bedelini

kesinlikle ağır ödeyecek'' ifadeleri kullanılmıştır (Paton, 2021).

İdari ayrımcılık: Çin, kendi topraklarında faaliyet gösteren işletmeleri hedef almak için idari prosedürlerini ve düzenleyici kontrollerini keyfi olarak kullanmaktadır. Güney Kore'nin 2016 yılında THAAD hava savunma sistemlerini kurma kararına yanıt olarak, Çin hükümeti saldırgan bir ekonomik misilleme kampanyası başlatmıştır. Güney Koreli holding Lotte Group, THAAD

konuşlandırması için hükümete arazi devrini kabul etmesinin ardından Çin, iddia edilen yangın yönetmeliği ve diğer idari ihlaller nedeniyle söz konusu holdinge ait Çin'deki 99 mağazanın 75'ini kapatmaya zorlamıştır (Meick ve Salidjanova, 2017, s. 7). Çin, 2019 yılında Tayvan'daki bağımsızlık yanlısı cumhurbaşkanlığı seçimi öncesinde Çinli turistlerin bireysel olarak Tayvan'a seyahat etme izinlerinin verilmesini askıya alacağını söyleyerek ekonomik baskı uygulamıştır (Hancock ve Liu, 2019).

Tablo 2. Çin'in Ekonomik Zorlama Faliyetleri

Tarih	Hedef Ülke/ Kuruluş	Konu	Zorlamanın Kapsamı
2010	Norveç	Çinli muhalif Liu Xiaobo'ya Nobel Barış Ödülü verilmesi	Somon ithalat kısıtlamaları
2011	Japonya	Senkaku/Diaoyu Adası ile ilgili bölgesel anlaşmazlık	Nadir minerallerin ihracat kısıtlamaları, Çin'de ülke çapında Japonya karşıtı protestoların yanı sıra Toyota'nın Çin'deki üretim tesislerini kapatması
2012	Filipinler	Güney Çin Denizi'ndeki Scarborough Shoal ile ilgili bölgesel anlaşmazlık	Tarım ürünleri üzerindeki ithalat kısıtlamaları; Çin turist vizelerinin kısıtlanması
2015	İsveç	İsveç vatandaşı Gui Minhai'nin kaçırılmasına ve hapis cezasına karşı muhalefet ve haberler.	İsveç haber kuruluşlarına yönelik tehditler, İsveç'e yönelik Savaşçı Kurt Diplomasisi (Wolf Warrior Diplomacy)
2016	Tayvan	Bağımsızlık yanlısı Başkan Tsai Ing-wen'in seçilmesi	Çin turist vizelerinin kısıtlanması
2016	Moğolistan	Dalai Lama'nın ziyareti	İthalat kısıtlamaları, madencilik ürünleri üzerindeki tarifeler, ek ticaret engelleri, finansal kredi müzakerelerinin sona erdirilmesi
2016	Güney Kore	Füze Savunma Sistemi THAAD'ın Güney Kore'de konuşlandırılması	Çinli turistlere seyahat yasağı, Hyundai ve Kia'ya yönelik popüler boykotlar, Güney Kore'de üretilen pil paketlerini kullanan Çinli şirketlerin sübvansiyon programlarının dışında bırakılması
2017	Avustralya	Avustralya'nın Çinli öğrencilerin Çin nüfuz operasyonlarına karşı önlemler almasına yönelik yasal kısıtlaması.	Çinli öğrencilerin Avustralya üniversitelerine girişinin kısıtlanması, şarap ithalatının kısıtlanması
2018	Daimler/ Almanya	Mercedes Benz Instagram reklamında Dalai Lama'dan alıntı	Kamu boykotlarının kışkırtılması/izin verilmesi
2018	Marriott Otel/ ABD	Otel web sitesinde Hong Kong, Tayvan, Tibet ve Makao'nun ayrı ülkeler olarak listelenmesi	Marriott Hotels'in web sitesinin bir haftalığına çevrimdışı duruma getirilmesi
2018	Havayolu Şirketleri/ ABD	40 adet havayolu şirketinin web sitelerindeki güzergâh seçeneklerinde Tayvan'ın ayrı ülke olarak listelenmesi	Çin tarafından hava yolu şirketlerine değişiklik talep eden bir mektup ile ilgili siber güvenlik birimlerine yönlendirileceği ve Çin pazarlarına erişimin kısıtlanacağı tehdidi
2019	Versace/ Fransa	Tasarımında Hong Kong ve Makao'yu ayrı ülkeler olarak listelemesi	Kamu boykotlarının kışkırtılması/izin verilmesi
2019	Premier Lig/ Birleşik Krallık	Arsenal futbol takımının oyuncusu Mesut Özil'in Sincan Uygur bölgesine desteğini açıklaması	Arsenal-Manchester United maç yayının yasaklanmasının kışkırtılması/izin verilmesi
2019	Samsung/ Güney Kore	Samsung'un küresel web sitesinde Hong Kong, Çin ve Tayvan'daki kullanıcılar için ayrı dil seçenekleri listelenmesi	Çinli K-pop yıldızı Lay Zhang, şirketteki marka elçiliğini iptal etmesi
2019	NBA Basketbol Ligi/ ABD	Basketbol takımının genel menajerinin Hong Kong'un demokrasi yanlısı protestocularına destek tweeti atması	Çinli sponsorların NBA ile işbirliklerini askıya alması ve Çin Devlet televizyonlarının NBA maçlarını yayınlamayı durdurması
2020	Premier Lig/ Birleşik Krallık	Londra'nın Hong Kong'un demokrasi hareketine verdiği destek ve Huawei konusundaki tutumu	Premier Lig yayınlarının azaltılması
2020	Otomobil Endüstrisi/ Almanya	Alman Parlamentosu'nun Avrupalı olmayan şirketleri 5G pazarından yasaklamayı değerlendirmesi	Çin'deki Alman otomobil satışlarını kısıtlama tehdidi
2021	H&M/ İsveç	Sincan Uygur'daki insan hakları ihlallerine ilişkin açıklaması	Çinli perakendeciler ve tüketiciler tarafından kitlesel bir boykot uygulanması

Kaynak: Ernst, 2020; Cha, 2022.

Boş tehditler: Gerçek bir eylemde bulunmaksızın, sözlü olarak hedef ülkeyi veya kurumları kendi çıkarlarına göre hareket etmeye yönlendirmektir. Ülkelerin aleyhinde alınacak kararların öncesinden boş tehditler yayınlanarak kendi hedefleri doğrultusunda sonuçlanması istenmektedir. Çin örneğinde olduğu gibi, Almanya'ya Huawei'nin 5G altyapısını inşa etme teklifini kabul etmesi için baskı yapan Çin'in Almanya Büyükelçisi "Almanya, Huawei'nin Alman pazarından çıkarılmasına yol açan bir karar alırsa, bunun sonuçları olacaktır" şeklinde tehdit ifadesi kullanmıştır (Bennhold ve Ewing, 2020).

Yasal savunma amaçlı ticaret önlemleri: Son yıllarda Çin, ihracat kontrol yasası gibi savunma amaçlı ticaret politikası araçları geliştirmiştir (Adachi vd., 2022). Ayrıca,

Avustralya gibi ülkelere misilleme yapmak için anti-dumping önlemlerini kullanmış ve 2020 yılında tahıl ihracatına %80'lik bir tarife uygulayarak Avustralyalı çiftçilerin arpa ihraç etmesini etkili bir şekilde engellemiştir (Remeikis, 2020).

Ticaret kısıtlamaları: Ülkeler tedarik zincirlerine konu hammadde ve tarımsal ürün ithalatını hedef olarak uluslararası ticareti kısıtlamaktadır. 2010 yılında Doğu Çin Denizi'ndeki Çin balıkçı teknesi ile Japonya sahil güvenliği arasında çıkan çatışmanın ardından Çin hükümeti nadir elementlerin Japonya'ya ihracatını yasaklamıştır (Dickie, 2010). 2021 yılında ise Litvanya'dan yapılan ithalati geri çevirerek, Litvanya'dan sevki edilen alkol, sığır eti gibi ürünlerin ithalatına kısıtlama getirmiştir (Bounds, 2022).

Turizm kısıtlamaları: Dünya nüfusunun %18'inden fazlasına ev sahipliği yapan Çin, vatandaşlarının turizm hareketliliğini hedef ülkelerin aleyhinde kullanmaktadır. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü verilerine göre, Çinli turistler 2018 yılında yurtdışında 277 milyar dolar, 2019'da ise 255 milyar dolar harçayarak tüm uluslararası turizm harcamalarının yaklaşık %17'sini oluşturmuşlardır (UNWTO, 2019, 2021). Çin hükümeti, resmi bir seyahat yasağı uyarısı yayınlayarak, vize hizmetlerini birtakım sebeplerle askıya alarak veya tur operasyonlarını iptal ederek Çinli yolcuların sayısını sınırlayabilmekte ve böylece hedef ülkedeki turizm, konaklama ve eğlence sektörlerini etkileyebilmektedir (Adachi vd., 2022).

Ekonomik zorlama ile zorlayıcı devlet veya örgüt kendi jeopolitik veya ekonomik çıkarına yönelik olarak hedef devletin veya şirketin politikalarını değiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu sayede ekonomik baskı haberleşme, enerji, insan hakları veya vergi gibi konularda diğer ülkelerin politika tercihlerini etkilemek gibi farklı bir amaca ulaşmak için kullanabilmektedir (Hackenbroich ve Zerka, 2021, s. 9). 2020 yılında Avustralya'nın koronavirüsün kökenlerine yönelik bağımsız bir soruşturma talebinin ardından Çin'in Avustralya büyükelçisi Cheng Jingye, Avustralya'nın "tehlikeli" bir yola girdiği konusunda uyarmıştır. İki ülke arasındaki ilişkilerin bozulması durumunda, Çin halkının Avustralya'da tatil yapma konusunda "iki kez düşünebileceğini", Avustralya'nın gerçekten de "çocuklarını okutmak için en iyi yer" olup olmadığını merak edebileceği, sıradan bir Çinlinin artık "Avustralya şarabı içmek, Avustralya bifteği yemek istemeyebileceği" sözleri ile tehdit etmiştir (The Economist, 2020). Çin ayrıca, Almanya'ya Huawei'nin 5G altyapısını inşa etme teklifini kabul etmesi için baskı yaparak otomobil ticaretini engelleme tehdidini kullanmıştır. Çin'in Almanya Büyükelçisi Wu Ken 2020 yılında, "Almanya, Huawei'nin Alman pazarından çıkarılmasına yol açan bir karar alırsa, bunun sonuçları olacaktır" uyarısında bulunarak, "Bakın, geçen yıl Çin'de 28 milyon araba satıldı, bunların 7 milyonu Alman malıydı." diyerek üstü kapalı tehdit ifadesinde bulunmuştur (Bennhold ve Ewing, 2020).

Ekonomik zorlama aracını kullanan tek ülke Çin değildir. Amerika Birleşik Devletleri de ticarete zorlayıcı gücün kullanımını açıkça benimsemiştir. Sözde "ulusal güvenlik" gerekçesiyle Avrupa Birliği, Japonya, Kanada gibi müttefikleri de dahil olmak üzere bir çok ülkeyi etkileyen 45 milyar dolarlık çelik ve alüminyum ithalatına ve Çin'den ithal edilen 370 milyar dolarlık mala tarifeler koymuş ve Çin'in tüm ithalatına ek gümrük vergileri tehdidinde bulunmuştur (Hopewell, 2022, s. 59). Özellikle son on yılda ABD'nin zorlayıcı ekonomik araçlarında büyük bir artış görülmüştür. Donald Trump yönetimi altında Amerika, yaptırım kullanımını genişletmeye devam etmiş ayrıca yeni tür ihracat denetimleri, ülkedeki yabancı yatırımlara kısıtlamalar, tarifeler ve ithalata yönelik diğer sınırlamalar getirilerek zorlayıcı ekonomik araçlarını genişletmiştir (Rosenberg, vd., 2020). Çin Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Wang Wenbin, ABD'nin, hegemonyasını ve bencil çıkarlarını sürdürmek için, çok defa ihracat kontrollerini kötüye kullanarak teknoloji ve ticaret konularını müttefikleri üzerinde ekonomik baskı uygulamak ve kötü niyetle engellemek için silah olarak kullandığını ifade

etmiştir (Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, 2023).

6. Ticaret ve Finansın Silahlaştırılması

İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarında, politik iktisatçı Albert O. Hirschman (1980) yayınladığı Ulusal Güç ve Dış Ticaretin Yapısı adlı kitabında dış ticaretin bir ulusal güç aracı olarak nasıl kullanılabileceğini analiz etmiştir. Bu çalışmasında dış ticaretin bir ülkenin güç konumu üzerinde iki temel etkisi olduğunu ve bunlardan ilki, daha fazla mal arzı sağlayarak, potansiyel askeri gücünü artıracığını ileri sürmüştür. İkinci etkisi ise dış ticaretin doğrudan bir güç kaynağı haline gelmesiyle savaşın yerini alabileceği ve dış ticaretin uluslararası ilişkilerde bağımlılık ve nüfuz ilişkilerine yol açacağıdır. Bu analizin yapıldığı yıllarda küresel ticaretin değeri 60 milyar ABD dolarının altında iken 2021 yılında 28 trilyon doları aşmıştır (UNCTAD, 2022).

ABD tarihinde ihracat kontrolleri ve ekonomik yaptırımların geçmişi oldukça eskidir. İlk örneklerinden birisi 1774 yılına uzanmaktadır. Birinci Kıta Kongresi'nde alınan iki karardan ilki, Büyük Britanya'dan mal ithal etmemek, ikincisi ise İngilizlerin talepleri karşılamaması halinde Büyük Britanya'ya mal ihraç etmemektir. Silah ihracatını kısıtlayan ve devlet başkanına ambargo uygulama yetkisi veren yasalar da 1794 gibi erken bir tarihte yürürlüğe girmiştir (Hirschhorn, Egan ve Krauland, 2022, s. 7). İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonraki dönemlerde ABD ve Avrupalı müttefikleri, Uluslararası Para Fonu'nu, Dünya Bankası'nı ve bölgesel kalkınma bankaları gibi kendi kontrolü altında olan uluslararası finans kurumlarını hedef ülkelere yönelik fonlamayı engellemek veya sınırlamak için araç olarak kullanmışlardır (Hufbauer ve Jung, 2021, s. 27).

Yaptırımlar, ülkeleri ticaret yoluyla elde edilebilecek ekonomik kazanımlardan mahrum bırakmak amacıyla düzenlenmektedir. Bu çatışmanın en önemli savaş alanı havada veya karada değil, küresel ekonominin birbirine bağlı ticaret ve yatırım, uluslararası hukuk, internet gibi bağlantı altyapısında olmaktadır (Leonard, 2016b, s. 13). Küreselleşme ile birlikte toplumların birbirine bağlanma derecesi artmıştır. Devletler ekonomik zorlama araçları ile hedef aldıkları devletleri, uluslararası finans altyapısına, karmaşık tedarik zincirlerine ve küresel ticaret akışına erişimi kısıtlamaya çalışmaya başlamışlardır. Rebecca Harding'in (2017) ifadesiyle ticaretin silahlaştırılması, ticaretin zararsız bir araçtan "stratejik ve politik etki aracına" dönüştürülmesidir.

Ticaret savaşı, iki ülkeden biri tarafında oluşturulan ticaret engellerine karşılık olarak diğerinin de tarifeleri yükselttiği aşırı korumacılıktan kaynaklanan ekonomik bir çatışmadır (Evans, 2019, s. 48). ABD ve Çin arasındaki ticaret savaşlarında, 2018 ve 2022 yılları arasında elli farklı tarihte her iki ülke yeni kararlar alarak, bu süreçte 550 milyar dolar tutarında Çin malı ve 185 milyar dolar tutarında ABD malına tarife uygulanmıştır (Mullen, 2022). Aşırı korumacılıktan kaynaklanan ekonomik bir çatışma olan ticaret savaşı ifadesi ile iki ülkenin birbirine karşı olarak uyguladığı ticaret engellerinden farklı olarak, ticaretin silah olarak kullanılması güçlü ülkenin veya daha az bağımlı ülkenin diplomatik yollarla çözemediği herhangi bir krizi ticareti engelleme yoluyla çözmek istemesidir. Ticari veya

finansal yaptırımlarla hedef ülkenin politikalarının istenilen şekilde değiştirmeye zorlanmasıdır.

Suriye ile 1971 yılında imzalanan Hudut Bölgesi Uçuş Yönergesi Anlaşması çerçevesinde, Türk hava sahasını ihlal eden Su-24 tipi Rus uçağının 24 Kasım 2015 tarihinde Türk F-16'ları tarafından düşürülmesinin ardından iki ülke arasında "uçak krizi" çıkmış ve ilişkiler kopma noktasına gelmiştir (Erten, 2017). Türkiye'nin angajman kuralları gereğince Rus uçağını düşürmesinin ardından Rusya'nın bu krize yanıtı askeri alanda olmamış, Türkiye'nin ticaretine zarar verecek alanlarda olmuştur. Uçak krizinin ilk gününde Rus Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Rus vatandaşlarına Türkiye'ye gitmemelerini tavsiye etmiş ve Rus turizm şirketleri Türkiye'ye turlarını iptal ettiklerini açıklamışlardır. İlerleyen günlerde Rusya Tur Operatörleri Derneği, tur şirketlerinin tamamının Türkiye turlarını iptal ettiğini duyurmuştur (BBC, 2015). Rusya tarafından, Türkiye'den ithal edilen tarım ürünlerine sınırlama getirilmesi ve Türkiye'ye turizmin durdurulması gibi uygulamaların bulunduğu yaptırım kararları onaylanmıştır (Jenkins, 2015). Söz konusu yaptırımlar Türkiye'nin Rusya ile olan ticaretini önemli şekilde etkilemiştir. 2016 yılında Türkiye'ye gelen Rus turist sayısı bir önceki yıla göre %76 azalırken, gelir miktarı ise %80 oranında düşüş göstermiştir. 2015 yılında Türkiye'den Rusya'ya yapılan yaş meyve ve sebze ihracatı 875 milyon dolar iken 2016 yılında söz konusu ürünlerin ihracatı yaklaşık %62 azalarak 331 milyon dolara gerilemiştir. 2016 yılında Türkiye'nin Rusya'ya gerçekleştirdiği toplam ihracat ise bir önceki yıla göre yaklaşık %50 oranında azalmıştır (Şahin, Konak ve Karaca, 2017, s. 476).

Rusya'nın Ukrayna'yı işgaline yanıt olarak ABD ve Avrupa'nın Rusya'ya uyguladığı bir diğer büyük yaptırımla finans altyapısını hedef almış ve bazı Rus finans kuruluşlarının SWIFT¹ sisteminden çıkartılmıştır. SWIFT, sınır ötesi ödeme için bir iletişim sistemidir. Küresel sınır ötesi ödemelerde önemli bir rol oynaması nedeniyle SWIFT yaptırımına Fransız maliye bakanının ifadesi ile "finansal nükleer silah" denilmektedir. Uluslararası ticaretin en önemli ve zorunlu işlemlerinin ilki olan ödeme sistemleri günümüzde SWIFT sistemi ile gerçekleştirilmektedir. Küresel finans, günlük milyarlarca ticari işlemleri yönetmek ve sermaye akışını kolaylaştırmak için, işletmeler ve bankalar parayı bir kuruluştan diğerine aktarmak için bu ödeme sistemlerine bağımlıdır (Farrell ve Newman, 2019, s. 58).

Küresel finans sisteminin Gmail'i konumunda olan SWIFT sistemi ile ödemeler, döviz transferleri ve diğer emirler gerçekleştirilmektedir. Uluslararası ticaretin özellikle ABD doları üzerinden gerçekleştirildiği göz önüne alınırsa, bu sistemden çıkarılmak, uluslararası ticaretten dışlanmak ve izole edilmek anlamına gelmektedir. Bir ülkenin küresel finans ağından çıkması sadece kendini değil, bu ülkeyle ticaret yapan tüm ülkeler içinde sorun teşkil etmektedir. Rusya'nın SWIFT'ten çıkarılmasının ardından Avrupa

hükümetleri enerji ithalatında bağımlı oldukları Rusya'dan doğalgazı alamama riskiyle karşı karşıya kalmışlardır (Kowsmann ve Talley, 2022). Ayrıca sınır ötesi işlemler üzerinde önemli bir etkiye sahip olan SWIFT'ten çıkmak aynı zamanda uluslararası mali düzenin istikrarını da tehdit etmektedir. Diğer herhangi bir mali yaptırım gibi, SWIFT de ne kadar sık silah haline getirilirse, güvenilirliği o kadar yüksek olacaktır (Xu ve Xiong, 2022, s. 258).

Avrupa Birliği de jeopolitik amaçlar için ekonomik karşılıklı bağımlılığı araç olarak kullanma konusunda ABD'ye benzer şekilde yeteneklidir. Rusya Kırım'ı ilhak ettiğinde AB, Ukrayna topraklarını savunmak için asker göndermemiştir. Bunun yerine, hedeflenen kişilere yönelik vize yasakları ve varlıkların dondurulması gibi Rus ekonomisinin belirli sektörlerini hedefleyen ticari önlemler getirmiştir (Leonard, 2016b, s. 14). Rus hükümetine göre, yurtdışında tutulan Rus merkez bankasına ait 630 milyar dolarlık rezervin 300 milyar doları artık kullanılamaz hale gelmiştir. Yaptırımların ardından Rusya'nın rezervlerinin büyük bir kısmının işe yaramaz hale gelmesi, dünyanın finansal olarak güçlü ülkeleriyle herhangi bir çatışma ihtimali olmayan ülkeler için de geleceğe yönelik bir ders olacaktır (The Economist, 2022).

BM tarafından uygulanan ilk yaptırımların sonucu olarak ortaya çıkan insani felaketler, hedefli yaptırımların uygulanması ile de yaşanabilecektir. Örneğin, Rusya'nın dünya üretiminde büyük paya sahip olduğu bazı tarımsal gübrelerin arzını kesintiye uğratan AB yaptırımları, Afrika coğrafyasında süregelen gıda güvensizliğini şiddetlendirebilecektir. Kapsamlı bir yaptırıma maruz kalan bir ulus, sosyal anlamda çöküş yaşayacaktır. Bozulmuş sağlık sistemi, açlık ve yetersiz beslenmenin etkileri gelecek nesillere aktarıldığından, on yıllar sonrasındaki toplum üzerinde iz bırakacaktır. Böylece ekonomik silah, nükleer serpiyeden farklı olarak, hedeflenen toplumlar üzerinde uzun süreli sosyo-ekonomik ve biyolojik bir etki bırakacaktır (Mulder, 2022, s. 4).

7. Karmaşık Tedarik Zincirleri

1980'li yıllardan itibaren işletmeler maliyetlerini düşürmek ve karlılığını artırmak için tedarik zincirlerini ülke dışına taşımışlardır. Gelişen taşımacılık imkânları ile malları daha ucuza ve daha kısa sürelerde tüketicilerle buluşturmuşlar ve yaklaşık 40 yıldır bu verimli ticaretten fazlasıyla yararlanmışlardır. Gelişmiş ülkelerde üretim maliyetlerini artıran faktörlerden biri olan işgücü maliyetleri Uzakdoğu ülkelerinde oldukça düşük seviyelerde olduğundan, üretim Asya-Pasifik bölgesine kaymış ve çok düşük nakliye maliyetleri bu sisteme katkı sağlamıştır. Örneğin, 2022 yılının Aralık ayında, içerisinde 8000 çift spor ayakkabı bulunan 40 ayak konteyner Asya'dan ABD'ye yaklaşık 2000 dolara taşınırken, bir çift ayakkabının taşıma maliyeti de yaklaşık 25 cente mal olmaktadır (Milne, 2022). Taşımacılıktaki düşük maliyetler üretimin dünyanın farklı noktalarına kaydırılmasına yol açmış ve onlarca ülkedeki

¹SWIFT (Bankalararası Finansal Telekomünikasyon Derneği-The Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication), hem finansal kurumlara hem de piyasa altyapılarına mesajlaşma ve bağlantı hizmetleri sağlama amacıyla 3 Mayıs 1973'te Belçika'da kurulmuştur. SWIFT'in 200'den fazla ülke ve bölgede 2.440 üyesi ve 11.324 aktif kullanıcısı bulunmaktadır. (National Bank of Belgium, 2019). 2020 yılında gönderilen toplam finansal mesaj sayısı 935 milyar ve günlük ortalama mesaj sayısı

ise 35,8 milyon olmuştur (Wong ve Nelson, 2021, s. 3). Nisan 2022 itibarıyla, SWIFT tarafından iletilen ödeme talimatlarının (değer olarak) %41,8'ini ABD doları, yüzde 34,7'sini Euro, %6,3'ünü İngiliz sterlini, %3,1'ini Japon yeni ve %2,1'ini Çin yuanı oluşturmuştur (Eichengreen, 2022). 2020 yılında 140 trilyon dolarlık işlem gerçekleştirilmiştir (The Economist, 2021).

yüzlerce tedarikçinin akıllı telefonlar gibi karmaşık ürünleri üretmesine olanak vermiştir. Son iki yılda dünyanın karşı karşıya kaldığı Covid-19 salgını, tedarik zinciri kesintisi, yüksek enflasyon ve son olarak Rusya-Ukrayna savaşı yaklaşık yarım asırdır sorunsuz işleyen tedarik zincirlerinin yeniden sorgulanmasına yol açmıştır.

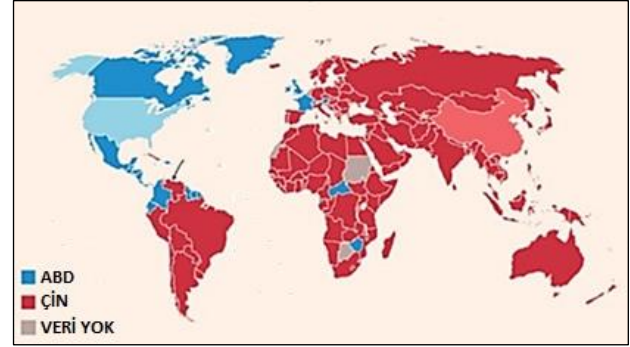
Dış kaynak kullanımı ve tam zamanında üretim felsefesi ile işletmeler ürünlerinin yalnızca tasarım, pazarlama ve tedarik zinciri operasyonlarını yöneterek başarı elde etmişlerdir. Yayınladığı tedarikçi listesine göre 2021 yılında 180 adet tedarikçi ile çalışan, dünyanın en değerli şirketi konumunda olan Apple, Doğu Asya'ya ve özellikle Çin'e bağımlı olmaya devam etmektedir. Söz konusu şirketin çipler, ekranlar, motorlar ve kamera parçaları gibi bileşenlerini tedarik eden yaklaşık 150 tedarikçisi Çin'de faaliyet göstermektedir. Benzer şekilde dünyanın en önemli hızlı moda giyim şirketlerinden olan Mango, 1.000 adet fabrikaya sahip 408 tedarikçi ile çalışmaktadır. Bu fabrikalardan 262 tanesi Çin'de olmak üzere yaklaşık %60'ı Asya bölgesinde faaliyet göstermektedir (Jopson, 2022).

Farklı coğrafyalarda farklı tedarikçilerle çalışmak tedarik zincirlerinin esnekliği açısından faydalı olsa da tedarikçilerin birkaç ülkede yoğunlaşması risk oluşturmaktadır. Dünyanın farklı coğrafyalarındaki en az beş milyon şirketin, Covid 19 salgınının ortaya çıktığı kent olan Wuhan'da, bir veya daha fazla tedarikçisinin olduğu tahmin edilmektedir. Bu yoğunluk küresel ticaretin aktörlerinin tedarik için tek bir ülkeye bağlı olmanın riskleri ile yüzleşmelerini sağlamıştır (Çevik ve Durukan, 2021, s. 1040). 2022 yılının son haftalarında Çin'deki "Sıfır Covid" politikası ile uygulanan karantinalar, Apple için üretim yapan fabrikadaki işçilerin eylemleri ile kesintiye uğrayınca, ilgili fabrika üretiminin bir kısmını Çin'deki diğer fabrikalarına kaydırmıştır (McGee, 2022). Son derece gelişmiş karmaşık tedarik zincirleri, buldukları ülkedeki jeopolitik, ekonomik, siyasi ve iklim gibi potansiyel risklerden etkilenmektedir. Ancak işletmeler için diğer bir potansiyel baskı unsuru ise politika yapıcılarının siyasi ve askeri ilişkilerden kaynaklanan krizleri ekonomik zorlama olarak işletmelere yansıtmasıdır. Üretim yapılan ülkenin kendi çıkarları doğrultusundaki bu zorlamalara işletmeler boyun eğmek zorunda kalmaktadır.

Çin çıkarlarına ters düşen birçok olayda Pekin yönetimi ambargo uygulamakta, boykotlara destek vermektedir. 2022 yılında 120'den fazla ülkenin en büyük ticaret ortağı olan Çin'in (Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, 2022), küresel pazarlardaki aktif varlığı nedeniyle söz konusu zorlayıcı faaliyetleri dikkate değer zararlara yol açmıştır.

2009 yılında, Danimarka Başbakanı'nın Dalay Lama ile görüşmesinin ardından Pekin yönetimi, Danimarka'nın Çin limanlarındaki sevkiyatını dondurmıştır. Danimarka yönetimi daha sonra Tek Çin Politikasını ve Tibet'in Çin'in ayrılmaz bir parçası olduğu kabul eden bir not yayınlayarak Tibet'in bağımsızlığına karşı olduğunu açıkça ifade etmiştir. Benzer ekonomik zorlama 2021 yılının sonlarında Tayvan'ın, Litvanya'nın başkenti Vilnius'ta bir temsilcilik ofisi açmasının ardından yaşanmıştır. Çin, Litvanya ile diplomatik ilişkilerini kesmiş ve çok uluslu şirketlere Litvanya ile olan tedarik zinciri bağlantılarını kesmelerini, aksi takdirde Çin pazarından ihraç edilecekleri talimatını vermiştir (O'Donnell ve Sytas, 2021; Patey, 2022). Liderleri

Dalay Lama ile görüşmüş olan ülkelerin Çin'e olan ihracatlarında ortalama %16,9 oranında azalma yaşandığı tespit edilmiştir (Fuchs ve Klann, 2013).

Şekil 2. 2019 Yılı İtibariyle Çin ve ABD'nin Küresel Pazarlara Olan Hâkimiyeti

Kaynak: Financial Times, 2020.

Küreselleşme toplumları birbirine bağlamış, küresel refaha katkı sağlamış hatta 1990 yılında dünya nüfusunun %36'sı aşırı yoksul iken bu oranın 2017 yılında %10'un altına düşmesinde önemli bir rol oynamıştır (World Bank, 2020). Günümüz Avrupa Birliği, Avrupa'daki kömür ve çelik endüstrisini birbirine bağlayarak savaşı imkânsız hale getirme hedefiyle kurulan 1951 Kömür ve Çelik Topluluğu'ndan doğmuştur (Krugman, 2022). Ülkelerin birbirleriyle olan ticaret hacimleri ne kadar çok artarsa, birbirlerine bağımlı hale geldikleri için savaşa girme olasılıkları o kadar azalacaktır. Polachek ve Seiglie, 2007 yılında hazırladıkları çalışmalarında iki ülke arasındaki ticaretin ikiye katlanmasının savaşlarda %20'lik bir düşüşe yol açtığını ortaya çıkarmışlardır. Ancak küresel ticarete dünyanın birbirine olan artan bağımlılığı, hükümetleri hatta işletmeleri de savunmasız duruma getirmiştir. İster politik açıdan olsun isterse diğer şoklara olan bu savunmasızlık durumu karar vericileri yeni alternatiflere yönelmeye itmiştir.

ABD ve Çin arasında yaşanan Tayvan krizi arasında, dünyanın önde gelen yüksek teknoloji üreten şirketlerinin büyük ölçüde bağımlı oldukları Tayvan'daki yarı iletken şirketi TSMC'ye alternatif olarak, çiplerle ilgili üretim projeleri için ABD'de yeni yatırım planları açıklanmaktadır (Clark ve Swanson, 2023). Alman Ekonomi Araştırma Enstitüsü (Ifo) tarafından 2022 yılında yapılan bir çalışmaya göre, sanayi firmalarının %46'sının Çin'den gelen ara girdilere bağımlı olduğu ve Çin'den önemli miktarda mal alan Alman imalatçıların neredeyse yarısının Çin'den yaptıkları ithalatı azaltmayı planladıkları belirtilmiştir (Baur ve Flach, 2022). Benzer şekilde 2020 yılında Apple'ın 180'den fazla tedarikçisinden 25 tanesi ABD'de iken, Eylül 2021 itibarıyla ABD'de üretim tesisleri mevcut olan tedarikçi sayısı 48 olmuştur (Jie, 2022).

8. Sonuç

Yaptırımların tarihi oldukça eskiye uzansa da modern tarihte yaptırımlar son yıllarda oldukça popüler hale gelmiştir. ABD, son yirmi yılda Avrupa Birliği, BM ve Kanada'nın toplamından daha fazla yaptırım uygulamıştır. Günümüzde yaptırımlar hedef ülkedeki kurumlara, kişilere veya varlıklara karşı düzenlenerek özellikli hale gelmiştir. Hedefli yaptırımların bir türü olan ticaret yaptırımlarını günümüzde siyasi veya ekonomik olarak avantaj elde etmek için stratejik olarak kullanılmaktadır. Hedefli yaptırımlar,

ticaret, finans, dış yardım, seyahat, spor ve kültürel faaliyetler gibi çok farklı alanlarda uygulanabilmektedir.

Diplomatik baskının yetersiz olduğu veya askeri gücün ya da güç tehdidinin mümkün olmadığı veya istenmediği durumlarda ekonomik baskı bir dış politika aracı olarak kullanılmaktadır. Ekonomik baskı ile bir ülke, hedef ülkenin kararlarını değiştirerek kendi lehine göre hareket etmeye zorlanmaktadır. Son yıllarda başta Çin olmak üzere birçok ülke ekonomik zorlamaya başvurmuştur. Örneğin, 2010 yılında Norveç'te Çinli muhalif Liu Xiaobo'ya Nobel Barış Ödülü'nün verilmesinin ardından Çin Somon balığı ithalatını kısıtlamıştır. Benzer şekilde 2016 yılında Güney Kore ve Amerika Birleşik Devletleri, füze savunma sistemi olan THAAD'ı Güney Kore'ye konuşlandırmayı açıklamıştır. Çin, sistemin kendi ulusal güvenliğine tehdit olarak belirtmesinin ardından Çin medyası, Koreli üreticiler Hyundai ve Kia'nın boykot edilmesi konusunda çağrıda bulunmuş ve Çin, Güney Kore ile turizmi kısıtlamıştır.

İçerisinde bulunduğumuz yüzyılda dünya toplumları, tarih boyunca hiç olmadığı kadar birbirine bağlantılı hale gelmiş ve bu bağlantılılık insanların, malların, paranın ve fikirlerin kolay bir şekilde yayılmasına fayda sağlarken, diğer yandan silah olarak kullanılmaya başlanmıştır. Küreselleşmenin artmasıyla uluslararası ticaret gelişerek küresel barışa katkı sunmuş ancak ülkelerin birbirine olan ticari bağımlılığı yeni kırılma noktaları ortaya çıkarmıştır. 2022 yılının şubat ayında Rusya'nın Ukrayna'yı işgaline karşılık olarak ABD ve AB ülkeleri Rusya'ya yaptırım uygulamıştır. Rusya da bu yaptırımlara doğalgazın Avrupa'ya akışını keserek cevap vermiştir. Ülkelerin diplomatik olarak seçeneklerden yoksun olduğu durumlarda asimetrik olarak ekonomik üstünlüklerini silah haline getirmektedirler. Avustralya'nın 2020 yılında Covid-19 virüsünün kökenlerine ilişkin bağımsız bir soruşturma yapılması için yaptığı çağrının ardından Çin kalabalık olan nüfusunu silah olarak kullanarak, Çin halkının Avustralya'da tatil yapmayacağını, Avustralya üniversitelerine gençlerini göndermeyeceğini açıklamıştır. Uluslararası toplumu birbirine bağlayan diğer bağlantı altyapıları da silah olarak kullanılabilir. Dünyayı finansal olarak bağlayan SWIFT gibi para transfer ağları uluslararası ticaretin ana damarlarıdır. Herhangi bir ülkenin bu ağdan çıkartılması o ülkenin küresel ticaretten izole olmasına yol açmaktadır. Diğer yandan mevcut finans ağlarına erişemeyenler, küresel finans ağlarına yeni alternatifler oluşturarak kendilerine alan açacaklardır.

Bu çalışmada öncelikle yaptırımların ekonomik ve finansal alanlarda yoğunlaşarak, daha fazla dış politika aracı olarak kullanılması incelenmiştir. 1950'lerde dünya genelinde uygulanan finansal yaptırımların payı %10'larda iken, 2021 yılında %35'lere yükselmiştir. ABD özelinde ise Başkan Trump dönemi, ABD tarihinin en fazla yaptırım kararları imzalanan dönemi olmuştur. Bu yaptırımların bazılarında Rusya ile savaşa girmek yerine, Rusya'nın ekonomik olarak dezavantajlı hale getirilmesi, nükleer silah geliştirmesinin engellenmesi için İran'a askeri değil de ekonomik araçlarla müdahale edilmesi amaçlanmıştır. Yaptırımlardan istenilen sonuç alınmış olsa da ilerleyen süreçte hedef aktörler yaptırımlara karşı duyarsız hale gelebilecektir. Ayrıca yaptırımlar her zaman başarıyla sonuçlanmayacaktır. Başarısız olan yaptırımlar istenmeyen durumun daha da şiddetlenmesine yol açabilecektir. İkinci olarak ise karşılıklı ekonomik bağımlılıkların güçlü ticarete sahip ülkeler

tarafından ekonomik zorlama yoluyla politika amaçlarına kaldıraç olarak kullanıldığı gözlemlenmektedir. Dünyanın fabrikası konumunda olan Çin'in, ticaretteki üstünlüğünü son yıllarda daha yoğun şekilde dış politika aracı olarak kullandığı görülmektedir. Karşılıklı bağımlılık küresel ticaretin artmasına ve endüstrilerin uzmanlaşmasına yol açmıştır. Ancak riskleri de beraberinde getirmiştir. Yoğun bağlantılılık düzeyi, toplumları hedefli tehditlerin yanı sıra finansal krizler ve salgın hastalıklar gibi kasıtsız tehlikelere de açık hale getirmektedir (Roberts, 2023). Yaptırımlar ve ekonomik zorlamalar, hedef ülkeleri bu riskleri azaltmaya yönlendirmekte ve bu eğilim serbest ticarete zarar vererek ülkeleri korumacılık politikalarına sevk etmektedir. The Economist dergisinin Ekim 2023 tarihli "Yerli Ekonomi" başlıklı özel raporunda vurgulandığı gibi korumacılık politikaları küresel ekonomide milyarlarca dolar kayıp yaratacaktır (The Economist, 2023).

Küresel barışın ve refahın artmasında önemli bir araç olan uluslararası ticaretin, yaptırımlar vasıtasıyla kesintiye uğraması veya silah olarak kullanılarak dış politika aracı olarak kullanılması son yıllarda artış göstermiştir. Ancak yaptırımlar ve ticaretin silahlaştırılması her soruna çözüm olacak araçlar değildir. Bu araçlara sürekli olarak başvurulması durumunda antibiyotik direncine yol açacak ve bir süre sonra beklenen etkiyi göstermeyecektir.

Kaynakça

- Adachi, A., Brown, A. ve Zenglein, M. J. (2022). Fasten your seatbelts: How to manage China's economic coercion. <https://www.merics.org/en/report/fasten-your-seatbelts-how-manage-chinas-economic-coercion> (Erişim Tarihi: 21 Aralık 2022)
- Baer, G. W. (1973). Sanctions and security: The League of Nations and the Italian-Ethiopian war, 1935-1936. *International Organization*, 27(2), 165-179.
- Baldwin, D. A. (2020). *Economic statecraft*. Princeton University Press.
- Barber, J. (1979). Economic sanctions as a policy instrument. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944)*, 55(3), 367-384.
- Bartlett, J. ve Bae, E. (2022). Sanctions by the Numbers: 2021 Year in Review | Center for a New American Security (en-US). <https://www.cnas.org/publications/reports/sanctions-by-the-numbers-2021-year-in-review> (Erişim Tarihi: 23 Ocak 2023)
- Baur, A. ve Flach, L. (2022). Deutsch-chinesische Handelsbeziehungen: Wie abhängig ist Deutschland vom Reich der Mitte? *ifo Schnelldienst*, 75(04), 56-65.
- BBC. (2015). Türkiye-Rusya uçak krizi: 10 günde neler yaşandı? https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151204_rusya_krizin_10_gunu (Erişim Tarihi: 25 Mart 2023)
- Bennhold, K. ve Ewing, J. (2020). In Huawei Battle, China Threatens Germany 'Where It Hurts': Automakers <https://www.nytimes.com/2020/01/16/world/europe/huawei-germany-china-5g-automakers.html> (Erişim Tarihi: 16 Ocak 2023)
- Biersteker, T. J. ve Hudáková, Z. (2021). *UN targeted sanctions: Historical development and current challenges*. Research Handbook on Economic Sanctions, Edward Elgar Publishing.
- Birleşmiş Milletler. (1945). Birleşmiş Milletler Antlaşması. <https://turkiye.un.org/tr/33499-birlesmis-milletler-antlasmasi> (Erişim Tarihi: 1 Kasım 2023).
- Bodenchak, M. C. (2019). Foreign powers and coercive trade in antiquity: a review of the Megarian decree. Masters Thesis, San Francisco State University
- Bonn, M. J. (1936). How sanctions failed. *Foreign Affairs*, 15, 350.
- Bounds, A. (2022). EU challenges China at WTO over Lithuania trade embargo and tech patents. <https://www.ft.com/content/6e428de4-fd68-485c-93ed-5eb963a37275> (Erişim Tarihi: 17 Ocak 2023)

- Bradsher, K. (2010). Amid Tension, China Blocks Vital Exports to Japan. <https://www.nytimes.com/2010/09/23/business/global/23rare.html> (Erişim Tarihi: 27 Ocak 2023)
- Cfr.org. (y.y.). Timeline: Oil Dependence and U.S. Foreign Policy Oil Dependence and U.S. Foreign Policy . <https://www.cfr.org/timeline/oil-dependence-and-us-foreign-policy> (Erişim Tarihi: 18 Ocak 2023)
- Cha, V. (2022). How to Stop Chinese Coercion: The Case for Collective Resilience. *Foreign Affairs*, 102(1), 10–22.
- Clark, D. ve Swanson, A. (2023). U.S. Pours Money Into Chips, but Even Soaring Spending Has Limits. <https://www.nytimes.com/2023/01/01/technology/us-chip-making-china-invest.html> (Erişim Tarihi: 1 Şubat 2023)
- Comfort, N. (2022). Is Russia Banned From SWIFT and Why Hasn't Russia Been Ousted From It? <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-02-25/swift-knocked-off-russia-sanctions-list-on-europe-s-energy-fears> (Erişim Tarihi: 4 Şubat 2023)
- Cooper, Z. (2021). Between Beijing and a Hard Place: Responding to China's Economic Coercion. American Enterprise Institute.
- Crouzet, F. (1964). Wars, blockade, and economic change in Europe, 1792–1815. *The Journal of Economic History*, 24(4), 567–588.
- Çevik, V. A. ve Durukan, T. (2021). Covid-19 Pandemisinin Küresel Ticarete İlk Etkileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(24), 1027–1055.
- Demarais, A. (2022). *Backfire: How Sanctions Reshape the World Against US Interests*. Columbia University Press.
- Dickie, M. (2010). Japan reacts over rare earths ban. <https://www.ft.com/content/4781ea2e-cb2b-11df-95c0-00144feab49a> (Erişim Tarihi: 17 Ocak 2023)
- Drezner, D. W. (2003). The hidden hand of economic coercion. *International Organization*, 57(3), 643–659.
- Early, B. R. ve Peterson, T. M. (2022). Does punishing sanctions busters work? Sanctions enforcement and US trade with sanctioned states. *Political Research Quarterly*, 75(3), 782–796.
- Eichengreen, B. (2022). Sanctions, SWIFT, and China's Cross-Border Interbank Payments System. *CSIS Briefs*, May, 20.
- Ernst, M. (2020). Double Down on Liberalism: A Transatlantic Response to Chinese Economic Coercion. <https://www.aicgs.org/publication/double-down-on-liberalism-a-transatlantic-response-to-chinese-economic-coercion/> (Erişim Tarihi: 21 Aralık 2022)
- Erten, M. E. (2017). Türkiye-Suriye Sınırı Hava Sahasında Türkiye'nin Uyguladığı Angajman Kuralları. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(1), 91–111.
- European Commission. (2021). Commission proposal for an anti-coercion instrument. https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2021/december/tradoc_159958.pdf#Page=14 (Erişim Tarihi: 17 Ocak 2023)
- Evans, O. (2019). The effects of US-China trade war and Trumponomics. *Forum Scientiae Oeconomia* (C. 7, ss. 47–55). Wydawnictwo Naukowe Akademii WSB.
- Farrell, H. ve Newman, A. L. (2019). Weaponized interdependence: How global economic networks shape state coercion. *International Security*, 44(1), 42–79.
- Felbermayr, G., Morgan, T. C., Syropoulos, C. ve Yotov, Y. V. (2021). Understanding economic sanctions: Interdisciplinary perspectives on theory and evidence. *European Economic Review*, 135, 103720.
- Financial Times. (2020). How to navigate the US-China trade war. <https://www.ft.com/content/6124beb8-5724-11ea-abe5-8e03987b7b20> (Erişim Tarihi: 7 Aralık 2022)
- Fuchs, A. ve Klann, N.-H. (2013). Paying a visit: The Dalai Lama effect on international trade. *Journal of International Economics*, 91(1), 164–177.
- Galeotti, M. (2022). *The Weaponisation of Everything: A Field Guide to the New Way of War*. Yale University Press.
- Ghasseminejad, S. ve Jahan-Parvar, M. R. (2021). The impact of financial sanctions: The case of Iran. *Journal of Policy Modeling*, 43(3), 601–621.
- Ghomi, M. (2021). Who is afraid of sanctions? The macroeconomic and distributional effects of the sanctions against Iran. *Economics & Politics*, 34(3), 395–428.
- Gomes-Abreu, A. (2020). Are Human Rights Violations Finally Bad for Business? The Impact of Magnitsky Sanctions on Policing Human Rights Violations. *J. Int'l Bus. & L.*, 20, 173.
- Hackenbroich, J. ve Zerka, P. (2021). Measured response: How to design a European instrument against economic coercion. *European Council on Foreign Relations*, 23.
- Hancock, T. ve Liu, N. (2019). China suspends individual tourist permits to Taiwan before election <https://www.ft.com/content/6ba14934-b35e-11e9-8cb2-799a3a8cf37b> (Erişim Tarihi: 17 Ocak 2023)
- Harding, R. ve Harding, J. (2017). *The weaponization of trade: The great unbalancing of politics and economics*. London Publishing Partnership.
- Herzog, J. H. (1966). Influence of the United States Navy in the Embargo of Oil to Japan, 1940-1941. *Pacific Historical Review*, 35(3), 317–328.
- Hirschhorn, E. L., Egan, B. J. ve Krauland, E. J. (2022). *US Export Controls and Economic Sanctions*. Oxford University Press.
- Hirschman, A. O. (1980). *National power and the structure of foreign trade* (C. 105). Univ of California Press.
- Hopewell, K. (2022). Beyond US-China Rivalry: Rule Breaking, Economic Coercion, and the Weaponization of Trade. *American Journal of International Law*, 116, 58–63.
- Hufbauer, G. C. ve Jung, E. (2021). *Economic sanctions in the twenty-first century. Research Handbook on Economic Sanctions* (ss. 26–43). Edward Elgar Publishing.
- Jenkins, L. (2015). Vladimir Putin announces Russian sanctions against Turkey. <https://www.theguardian.com/world/2015/nov/28/vladimir-putin-calls-for-greater-sanctions-against-turkey> (Erişim Tarihi: 25 Mart 2023)
- Jentleson, B. W. (2022). *Sanctions: What Everyone Needs to Know*. Oxford University Press.
- Jie, Y. (2022). Apple Suppliers Add Manufacturing Sites in U.S., With Focus on California. <https://www.wsj.com/articles/apple-suppliers-add-manufacturing-sites-in-u-s-with-focus-on-california-11664884045> (Erişim Tarihi: 1 Şubat 2023)
- Jopson, B. (2022). Fashion factory: Mango brings production closer to home in rethink on China. <https://www.ft.com/content/e1e5770b-dcd3-47ca-992e-84d48aae1d16> (Erişim Tarihi: 28 Aralık 2022)
- Kirilakha, A., Felbermayr, G., Syropoulos, C., Yalcin, E., Yotov, Y., 2021. The Global Sanctions Data Base: An Update that Includes the Years of the Trump Presidency, School of Economics Working Paper Series 2021-10, LeBow College of Business, Drexel University, revised 15 Mar 2021.
- Kissinger, H. (2015). *World order*. Penguin Books.
- Kohl, T. (2021). 21. In and out of the penalty box: US sanctions and their effects on international trade. *Research Handbook on Economic Sanctions*, 388
- Kowmann, P. ve Talley, I. (2022). Russia Sanctions Over Ukraine Largely Spare Energy Sector, Vital to Europe. <https://www.wsj.com/articles/russia-sanctions-over-ukraine-largely-spare-energy-sector-vital-to-europe-11645970890> (Erişim Tarihi: 2 Şubat 2023)
- Krugman, P. (2022). When Trade Becomes a Weapon. <https://www.nytimes.com/2022/10/13/opinion/china-tech-trade-biden.html> (Erişim Tarihi: 1 Şubat 2023)
- Leonard, M. (2016a). Connectivity wars: Why migration, finance and trade are the geo-economic battlegrounds of the future. *European Council on Foreign Relations (ECFR)*.
- Leonard, M. (2016b). *Introduction: connectivity wars*. Connectivity wars. Why migration, finance and trade are the geo-economic battlegrounds of the future, 13, 27.
- Mattson, G. (2020). Weaponization: Ubiquity and Metaphorical Meaningfulness. *Metaphor and Symbol*, 35(4), 250–265.
- McGee, P. (2022). Apple's business under growing threat from China's coronavirus wave <https://www.ft.com/content/ae7ab334-e769-4035-bab1-b1f42031723e> (Erişim Tarihi: 28 Aralık 2022)

- McKinsey. (2023). The complication of concentration in global trade. <https://www.mckinsey.com/mgi/our-research/the-complication-of-concentration-in-global-trade> (Erişim Tarihi: 22 Ocak 2023)
- Meick, E. ve Salidjanova, N. (2017). China's Response to US-South Korean Missile Defense System Deployment and its Implications. *US-China Economic and Security Review Commission*.
- Milne, R. (2022). 'There will still be a global trade': AP Møller-Maersk chief bows out after 40-year voyage. <https://www.ft.com/content/875fba0e-b877-4766-9473-24c86f00f06f> (Erişim Tarihi: 28 Aralık 2022)
- Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. (2022). China: A Development Partner to the Pacific Region. https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zwjg_665342/zwbj_665378/202203/t20220311_10650946.html (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2023)
- Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. (2023). Foreign Ministry Spokesperson Wang Wenbin's Regular Press Conference on January 13, 2023. https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/2511_665403/202301/t20230113_11007137.html (Erişim Tarihi: 16 Ocak 2023)
- Mulder, N. (2022). *The Economic Weapon: The Rise of Sanctions as a Tool of Modern War*. Yale University Press.
- Mullen, A. (2022). US-China trade war: timeline of key dates and events since July 2018. <https://www.scmp.com/economy/global-economy/article/3177652/us-china-trade-war-timeline-key-dates-and-events-july-2018> (Erişim Tarihi: 22 Ocak 2023)
- National Bank of Belgium. (2019). Financial Market Infrastructures and Payment Services.
- Nephew, R. (2017). The art of sanctions: A view from the field. Columbia University Press.
- O'Donnell, J. ve Sytas, A. (2021). Exclusive: Lithuania braces for China-led corporate boycott. <https://www.reuters.com/world/china/exclusive-lithuania-braces-china-led-corporate-boycott-2021-12-09/> (Erişim Tarihi: 28 Aralık 2022)
- O'Rourke, K. H. (2007). War and welfare: Britain, France, and the United States 1807–14. *Oxford Economic Papers*, 59(suppl_1), i8–i30.
- Oxford Analytica. (2021). Western use of targeted sanctions is intensifying. Emerald Expert Briefings, (oxan-ga).
- Patey, L. (2022). Hope for the Best, Prepare for the Worst: How the European Union Can Address China's Economic Coercion. <https://www.institutmontaigne.org/en/analysis/hope-best-prepare-worst-how-european-union-can-address-chinas-economic-coercion> (Erişim Tarihi: 28 Aralık 2022)
- Paton, E. (2021). H&M Faces a Boycott in China Over Statement on Uyghurs. <https://www.nytimes.com/2021/03/24/business/handm-boycott-china-uyghurs.html> (Erişim Tarihi: 16 Ocak 2023)
- Polachek, S. W., & Seiglie, C. (2007). Trade, peace and democracy: an analysis of dyadic dispute. *Handbook of defense economics*, 2, 1017-1073
- Portela, C., 2018. Targeted sanctions against individuals on grounds of grave human rights violations – impact, trends and prospects at EU level, *EPRS: European Parliamentary Research Service*. Belgium.
- Reinsch, W. A. (2022). Weaponizing Trade. <https://www.csis.org/analysis/weaponizing-trade-0> (Erişim Tarihi: 25 Ocak 2023)
- Remeikis, A. (2020). Australia escalates China trade dispute with WTO action. <https://www.theguardian.com/australia-news/2020/dec/16/australia-escalates-china-trade-dispute-with-wto-action> (Erişim Tarihi: 17 Ocak 2023)
- Ristuccia, C. A. (2000). The 1935 Sanctions against Italy: Would coal and oil have made a difference? *European Review of Economic History*, 4(1), 85–110.
- Roberts, A. (2023). From Risk to Resilience. *Foreign Affairs*, 102(6).
- Rosenberg, E., Harrell, P., Dobriansky, P. J. ve Szubin, A. (2020). America's Use of Coercive Economic Statecraft. <https://www.cnas.org/publications/reports/americas-use-of-coercive-economic-statecraft> (Erişim Tarihi: 22 Ocak 2023)
- Şahin, E., Konak, F. ve Karaca, S. S. (2017). Türkiye ve Rusya arasındaki "uçak krizinin" Borsa İstanbul gıda, içecek ve turizm endeksleri üzerine etkisi. *Business and Economics Research Journal*, 8(3), 473-486
- Taubenfeld, R. F., & Taubenfeld, H. J. (1964). The "Economic Weapon": The League and the United Nations. *Proceedings of the American Society of International Law at Its Annual Meeting (1921-1969)*, 58, 183–205.
- The Economist. (2020). China punishes Australia for promoting an inquiry into covid-19. <https://www.economist.com/asia/2020/05/21/china-punishes-australia-for-promoting-an-inquiry-into-covid-19> (Erişim Tarihi: 16 Ocak 2023)
- The Economist. (2021). The geopolitics of money is shifting up a gear. <https://www.economist.com/leaders/2021/10/23/the-geopolitics-of-money-is-shifting-up-a-gear> (Erişim Tarihi: 2 Şubat 2023)
- The Economist. (2022). Can foreign-currency reserves be sanction-proofed? <https://www.economist.com/finance-and-economics/21808194/can-foreign-currency-reserves-be-sanction-proofed/21808194> (Erişim Tarihi: 21 Mart 2023)
- The Economist. (2023). <https://www.economist.com/special-report/2023-10-07> (Erişim Tarihi: 21 Ekim 2023)
- Torbat, A. E. (2005). Impacts of the US trade and financial sanctions on Iran. *World Economy*, 28(3), 407–434.
- Tostensen, A., ve Bull, B. (2002). Are smart sanctions feasible?. *World politics*, 54(3), 373-403.
- U.S. Department of Justice. (2022). Russian Elites, Proxies, and Oligarchs Task Force Ministerial Joint Statement <https://www.justice.gov/opa/pr/russian-elites-proxies-and-oligarchs-task-force-ministerial-joint-statement> (Erişim Tarihi: 4 Şubat 2023)
- U.S. Department of State. (2022). The Impact of Sanctions and Export Controls on the Russian Federation <https://www.state.gov/the-impact-of-sanctions-and-export-controls-on-the-russian-federation/> (Erişim Tarihi: 3 Şubat 2023)
- U.S. Department of the Treasury. (2006). Basic Information on OFAC And Sanctions. <https://home.treasury.gov/policy-issues/financial-sanctions/faqs/topic/1501/print> (Erişim Tarihi : 18 Ocak 2023)
- UN. (2022). General Assembly resolution demands end to Russian offensive in Ukraine. <https://news.un.org/en/story/2022/03/1113152> (Erişim Tarihi: 3 Şubat 2023)
- UNCTAD. (2022). Global trade hits record high of \$28.5 trillion in 2021, but likely to be subdued in 2022 <https://unctad.org/news/global-trade-hits-record-high-285-trillion-2021-likely-be-subdued-2022> (Erişim Tarihi: 28 Mart 2023)
- UNWTO. (2019). International Tourism Highlights, 2019 Edition. <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284421152> (Erişim Tarihi: 17 Ocak 2023)
- UNWTO. (2021). International Tourism Highlights, 2020 Edition. *World Tourism Organization*. doi:10.18111/9789284422456
- Wadhams, N. ve Mohsin, S. (2020). Trump Set Record Sanctions Use That Biden Is Likely to Keep <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-12-09/trump-set-record-sanctions-use-that-biden-is-likely-to-maintain> (Erişim Tarihi: 18 Ocak 2023)
- Walterskirchen, J., Mangott, G. ve Wend, C. (2022). *Sanction Dynamics in the Cases of North Korea, Iran, and Russia: Objectives, Measures and Effects*. Springer Nature.
- Weber, P. M., ve Schneider, G. (2020). How many hands to make sanctions work? Comparing EU and US sanctioning efforts. *European Economic Review*, 130, 103595.
- Weintraub, S. (1981). *Economic coercion and US foreign policy: implications of case studies from the Johnson administration*. Routledge.
- Wong, L. ve Nelson, R. M. (2021). International Financial Messaging Systems. <https://www.iso20022.org/about-iso-20022>. (Erişim Tarihi: 4 Ocak 2023)
- World Bank. (2020). Poverty and shared prosperity 2020: Reversals of fortune. *The World Bank*.
- WTO. (1995). General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) 1994. https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/ai17_e/gatt1994_e.htm (Erişim Tarihi: 22 Ocak 2023).

WTO. (2022). Evolution of trade under the WTO: handy statistics. https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/trade_evolution_e/evolution_trade_wto_e.htm (Erişim Tarihi: 22 Ocak 2023)

Xu, Q. ve Xiong, A. (2022). The impact of financial sanctions on the international monetary system. *China Economic Journal*, 15(3), 253–262.

Zarate, J. (2013). *Treasury's war: The unleashing of a new era of financial warfare*. Hachette UK.